

પિયુ પત્ની વિજય

નાટક.

સ્થાન પ્રસિદ્ધ કરનાર

દેશાઈ બાબાઈ ગાનિંદભાઈ.

નડીયાદ.

સસલાગર મેસ..

સંવત ૧૯૩૮ ૫ મે ૧૯૮૨

કાગીરાઈ રાખ્યા છે.

કિંમત ૩

પ્રસ્તાવના.

પ્રિય રથી મિત્રો, મારું આ હોદ્દાની બાળચેષા જેવું નાટક જો-
ધ તેમાંની કવિતા ને નાટકની પ્રુષી વીરે મારા અનુકર કર્યો નહીં.
ક,

(શિખરિણી છંદ.)

મહાદેવા સ્વાયે કવિજન નહીં દા મહધી,
સ્વયં પ્રોદા હર્ષે અનુભવ મતી પામરવતી;
વમે મેરુ તુલ્યે હુ રજ સમધું હે કવિજનો,
નિહાળી પાપીને સજન નવ હો દાયજ તપો. ૧

મારો આ નાટક રચી પ્રસિદ્ધ કરવાનો હેતુ એવો છે કે હિંદુ-
ઓમાં સ્વેચ્છાથી લગન કરવાનો રિવાજ ખંધ પડી ગયો છે. તે જારી
થાય, તો દેશી દંપતીનું કલ્યાણ યાચમાટે આ નાટક હું રચી જહાર
પાડું છું.

વાળી આ નાટક વાંચવા ઉપરથી સર્વે મનુષ્યોને સ્વેચ્છાથી લગન
કરવાનો ને પોતાની આત્મજાએને સ્વેચ્છાથી લગન કરાવવાનો દુર્ત
હરાદો કરશે એવો મારા મનનો દ્રઢ નિશ્ચય છે.

ખીજુ આ નાટક વાંચવા ઉપરથી સ્પષ્ટ માલમ પડે છે કે સામા-
ન્યવંતી ને તેના પિતાએ સ્વેચ્છાથી વગ્નની ના પાડી, તો પણ એ સદ
શુભી કુંવરી પોતાને પ્રગંઢ પડતા પતિ ખોળવાને માટે પ્રેરણામાં સંચરી.
ને પાદેનું કામ સંજ્ઞા કરવાને કેટલાંએક વિત્તો રહન કર્યા. પણ તેવામાં
અનાયાસે જે અછતલિંક પોતાના રાજ્યાસનને રાખે એની સ્ત્રી સારે
સ્વેચ્છાથી લગન કરવાને વીસ વરસ શુધી નહીં વરેયો, એ ત્યાં આવી
મઢયો. ને ત્યાં એ દંપતીનો સંલોગ થયો તો પછી એઓનું જુમતે જોક
મળ્યાયો તેમના દિવસ કેવી રીતે રુખ સાન્નિત ને આનંદમાં મથા, તે
આ નાટક વાંચવા ઉપરથી સ્પષ્ટ ધ્યાનમાં આવશે.

લી. અંધ કર્તા.

અર્પણ ચત્રીકા.

(હરીગીત સંદ.)

વિદ્યા સુગંધી પુષ્પ વેરા પંચ તંત્ર નીતિ વતી,
ભારતનગરમાં ધજ યેજાયા હોદો અવિ વિદ્વત ધરી,
હોદા તણુ પુરંધર ધરિને સુધારિયા સૌ સાધને,
એવા પુરંધર મંત્રિ દેશદ્વંધન્ય છે હરિદાસને. ૧.

ત્યાં અમલ પૂરો જામિયો ને ખસાતિ અધ વઢવાણમાં,
પરદુષ્પ બંજન પૂર જાણી આણિયા એ સ્થાનમાં,
મંત્રી થયા વઢવાણના તે પોંચિયા ધરિ હર્ષને,
એવા પુરંધર મંત્રિ દેશદ્વંધન્ય છે હરિદાસને. ૨.

ત્યાં પોંચતાં નામ કામું નિરંજન નજરા વતી,
શીલીક જોતાં રાજ હાલત પાંગળી દીઠી અતી,
વિદ્યા ભણાવિ સુધારિયો દિન વિતવાળા નાધને,
એવા પુરંધર મંત્રિ દેશદ્વંધન્ય છે હરિદાસને. ૩.

દીન જનોનાં તાપ ટાળી દર્દી દોહો કાપિયાં,
સૌ જાતને સુખિયા કરી ભય હોણુ વચનો આપિયાં,
થરવાત્ર કરિ પાપી હણી મજબૂત કીધું રાજને,
એવા પુરંધર મંત્રિ દેશદ્વંધન્ય છે હરિદાસને. ૪.

(૫) થરવર્ષ સુધી અમલ જામ્યો એમનો એ રાજમાં,
સૌ રાજને સુખીયુ કરી દુષ્પ કાપીયુ અટ વારમાં,
સત્ વાત ને સત્ ધર્મથી ધનસાક આપ્યો રાજને,
એવા પુરંધર મંત્રિ દેશદ્વંધન્ય છે હરિદાસને. ૫.

વીર એક હમ્મર જ્યાં યધ વઢવાણુ કેરા રાવણ,
સૌ સાધની શીખ સલા લધ મુસાફરિ અટ જાવણ,
મુસાફરી કરિ આવિયા ખેસારિયા રાજ્યાસને,
એવા પુરંધર મંત્રિ દેશદ્વંધન્ય છે હરિદાસને. ૬.

જ્યાતિ થઇ સહુ દેશમાં પરદેશમાં સદ નેકની,
રાજ પધારી ગાદિએ તવ વાણિ સુણી વિવેકની,
દુકમ થયો જી હર્ષનો સહાવિયો સૌ સાધને.

એવા પુરંધર મંત્રિ દેશદંધ ધન્ય છે હરિદાસને. ૫૦
 સદ્ગુણિ ને સદ્ધર્મિ નેકી જાણેલાં વાંકાનેરમાં,
 એ વર્ષનો છે કુંવર માટે જાણવો જનકેરમાં;
 (૧૮) પુરાણ વર્ણે અમલ જામે સાચવો દીનરાજને,
 એવા પુરંધર મંત્રિ દેશદંધ ધન્ય છે હરિદાસને. ૫૧
 કુકમ જણાવો હર્ષનો જે વાર દયાછાગયને,
 તે વાર સાથ સભા ભરી ચિરપાવ દે દેશાધને,
 ચિરપાવ અહિને સંચર્યા એ જટ નિમેલા રાજમે,
 એવા પુરંધર મંત્રિ દેશદંધ ધન્ય છે હરિદાસને. ૫૨
 નર નારીયો સૌ રાજને મનગૂન પાયાપર ધરો,
 કુસર પરિ સદ્ધર્મનું કટીત કપ્પો કટ હરો;
 મોઢા ગણી દ્રઢ પ્રીતથી અર્પણ કનકું આપને,
 એવા પુરંધર મંત્રિ દેશદંધ ધન્ય છે હરિદાસને. ૫૩

દોહરો-

વિલા ક્ષાન વિવેકનો, આપ પૂર પાંચેલ;
 સનવાદી ને સુર છે, પોથી રાજ ભણેલ. ૫૪
 મંત્રી મંડળમાં ફરો, મંત્રિપણું છે હાથ;
 સદ્ગુણોજન રોબિતા, માટે તેની સાથ. ૫૫
 સત્ય ધર્મે આત્મારને, સત્ય કર્મ રત્નનેક;
 ધનસાદ્ અદલ આપિયા, નહીં ચિપારસ છે. ૫૬
 જોનું પ્રતિ સારું ચહેા, પોંચાડો મન આથ;
 અર્પણ નાટક પાઠવું, સલામથી હરિદાસ. ૫૭

અંક ૧ સો.

પાત્ર.

અજીતસિંહુ.....સાબધપુરનો રાજા ને સૌભાગ્યવંતીને
 મારમાંથી મુક્ત કરી સ્વેચ્છાથી જ
 મન કરનાર.

સત્યસાગર.....તેનો પ્રધાન.

મારથી.....તેનો રથ હાંકનાર.

શુકરૂષિ.....આશ્રમમાંનો તપસ્વી.

હરણુ.....આશ્રમમાંનું.

હરણી.....તેની મા.

સૌભાગ્યવંતી.....રાજપુરના વણિક પ્રધાનની દીકરી.

કમળા.....તેની સખિ.

ગંભીરદાસ

અપીદાસ

અમારદાસ

અધીદાસ

બીકણદાસ

} સૌભાગ્યવંતીને દુઃખ દૂધને સોષ જનાર.

મલ્લ.....સૌભાગ્યવંતીને મુખી કરનાર.

પારથી.....સૌભાગ્યવંતીને પકડીને માર મારનાર.

પ્રવેશ ૧ લો.

રથેશ, રાજાનું ધર અને રસ્તો.

યાત્ર, રાજા, પ્રધાન, હરણી હરણ, રથિયો.

જંગલો મરણ.

(શાફલ વિકીડિત ૭૬૦)

હે દેવા જગનાથ હાથ દ્વિય હું જોડી કરું વીનતી,

દેવી કંપતિ દુઃખ દૂર કરવા આપો મને સુખતો;

અંધારંભ કરંજ સ્થાય કરજો પ્રેમે પ્રભુ રે અતી,

યા યા હુંજુ હું વર્ણવું અકળ એ સૃષ્ટિ અનાદી અતી. ૧

(રાજા સયન ગૃહમાં સૂતા છે એટલામાં પ્રધાન પ્રવેશ કરે છે ને)

પ્રધાન- અહો રાજાજી, આપના સુસોભિત મુખાર્વિદના વદવા પ્રમાણે

આપની હાલ વીસ વરસની ઉમ્મર થઇ, ત્યાં સુધી આપના રા-

જ્યાસનને સોભે એવી સ્ત્રી મળી નહીં માટે વસુપુરમાં ક્ષત્રિ-

ચંદ્ર ધનેશ્વરની કુંવરી મહાક્ષત્રિય વેણે મહેરખાની કરી લગ્ન

કરો તો ઠીક, કેમકે હવે રાજમાં ચરમા થાય છે, પછી આપ-

ની મરણ.

એટલું કહી પ્રધાન વિચારમાં ને વિચારમાં ચાલ્યો જાય છે, ને

રાજા સયન ગૃહમાં નિદ્રાવશ થઇ જાય છે, એટલામાં દુઃખદાયક

સ્વપ્ન આવવાથી અશુભપ્રવાહ કરી પાંચરેલી ચાદર ભીંજાય છે,

ને હુરતજ હર્ષકારક સ્વપ્ન આવવાથી રાજા ઓચિંતા અમલી

બાગી ઉઠે છે, ને રત્ન જડીત લોટામાંથી રત્ન જડીત ખાલામાં

અચિત સમ જળ લઇ મુખાર્વિદ પખાણી ને ટુટી જ

રાજા- અરે સારથી રથ તૈયાર કર.

સારથી- આજ્ઞા મહારાજ. (એમ કહીને જાય છે ને રથ તૈયાર કરીને

લાવે છે, એટલે રાજા રથમાં પ્રવેશ કરે છે, ને રથ ચાલવા માંડે

છે, એવામાં એક હરણ દોડતું રાજાની નજર આવે છે. તથી)

રાજા-

રહેરહે.

અમમમમમ મુકીને, મારી વ. ચાલે એક

અનીલ સ્વ તે પરવરે, ખેડ નહિ કરી છે. ૧
(એનું સાંભળી સારથી સ્થ થઢીયોટ હાંકવા માંડે છે. ને હરણની
લગભગ આવીને.)

સારથી

હરીગીત છંદ-

નીચાન માંડી ખાણુ મારો ખૂબ ખેંચો આપને,
બોધાઈને ધરણી ઢળે છેલું પડે ના આપને;
(એવામાં એમિતા શુક રૂપિ પ્રવેશ કરે છે ને)

શુક રૂપિ- જગરાય પ્રાશ્નિત થાય હરણી માય કોષે આ લડી,
દેશે અધીકા શાપ માટે જન્યો અહિયિ સંચરી. ૧

રાજા- શું હરણી શાપ દેશે?

રૂપિ- હા માહારાજ શાપ દેશે.

રાજા- રૂપિજી હું આપને મળ્યું નમી વીનલું છુકે ચિકાર કરતાં રાજાને
હપદેશ આપવાથી કાંઈ કળ થવાનું નથી માટે આપ જરા મુ-
ખા રહો નહીં તો આ વળગ્યા ખાણુવડે સ્વધામ પહોંચાડીય.
(એમ કહી પેલા હરણને મોહાશ્વનો મંત્રભણી ખાણુ મારે છે.
એટલે હરણ મુછાંચત થઈ ધરણી ઢળી પડતાં પડતાં.

હરણ-

દોહોરો.

જગર મારણે મારિયું, વિશેષ દીધા તાપ;

તે માટે કોધી થઈ, દડછું તમને શાપ. ૧

વિરહ વેદનાએ કરી, ધારો માને શોક;

પત્ની વીજોગે કરી, નિશદિન ન કદે ભોગ. ૨

વિરહ વેદનાએ કરી, મરશે પત્ની, માય;

તે પ્રાશ્નિત તારે શિરે કહ્યું છું બૂમી રાય. ૩

(પછી રાજા અચ્ચાને લઈ ચાલવા માંડે છે, એવામાં એની માને

પત્ની પ્રવેશ કરે છે.) ને હરણને મુછાંમાં પડેલું જોઈ

હરણી-(મદમદતે કહે)

(વર્સતતિલકા છંદ.)

હે રાય કુષ થઈ ને જામ ખાણુ મારો,

બીવીધ મંત્ર ભણિને શિદ મૂળ કાઢ્યું;
 વીચોગ થાય તુજથી વધુ માત્રુ તારી,
 રાને મરે રખડિ આશિષ એજ મારી; ૧

[એવાં દુઃખદાયક કથન સાંભળતાં વાંતજ રાજર્ષિ મુહોગત થઇ ધરણી
 ઉપર ઢળી પડે છે ને હરણી પ્રૌઢા પોકાથી આકંઠ કરે છે એ સાંભ-
 ની આશ્રમમાંથી રૂપિ દાડતા આવે છે. ને રાજા અને હરણી મુહા-
 માં પડેલું જોઇ,

(વસંતતિલકા છંદ.)

રૂપિ- ખારી રડેછ હરણી કપમ આવી કેની,
 મ્હાની મુખાર્વિદ સો થયું કેમ બેની;
 આકંઠ માંડયું શિદ તે હરણી ધણું કે,
 પોઢયો નરેંદ્ર હરણું ક્યમ આજ શું છે. ૧

હરણી- ભૂમીપતી જગપતી જન ત્રાણ એ છે,
 શીકાર સાર હરણું મુજ માયું કે છે;
 છુંણીજ શાપ અખ એ ધરણી ઢળ્યો છે,
 મુહા નરેંદ્ર ખઇને શઢતો ખણ્યો છે. ૨

રૂપિ- વૃતાંત જોડ્ય હરણી સુખ કૂડ જોવો,
 કુકર્મિ કષ્ટિ કદપી વદ હોય એવો;

હરણી- વીચોગ થાય તુજથી વધુ માત્રુ તારી,
 અણ્યે અતુલ્ય પડજો દુખ દુષ્ટકારી. ૩

રૂપિ-મદમદતે કંઠે

(લલિત છંદ)

અરર હણિું તે હાય શું કયું, દિન જનો તણું દુઃખ તે ધણું;
 જનમ પાપીણી જોડુ તોડિયું, દિજ રૂપીતણું કર્મ ફોડિયું. ૧

રૂપિતણું તમે નાક કાપિયું, ધજજ આશ્રમી પાપ બાગીયું;
 ખચિત હું કહું માનિ આ પજે, હરણિ કાલ્ય હું શાપને કજ. ૨

હરણી-અરધ વર્ષ જો ઇષ્ટ જાપરો, ધરણિ સૂધને ધુન્ય રાખરો;
 કાણુ ખરાખરે શાપ સૌ થરો, શરિર વ્યાધિને કષ્ટ સૌ જરો. ૩
 કુખ વિહારણે પુલ તો ધરો, મનનિ કામના સિદ્ધ સૌ ધરો;

જરિક ખામી ને રાય આપશે, મમ દિને કમ્મે રેણુમાં જશે. ૪
(એમ કહી હરણી પાતાના ખચ્ખાને લઈ પોતાના આશ્રમમાં જાય છે,
ને રૂપિ પજુ પાછળ પાછળ આશ્રમમાં જાય છે.)

પ્રવેશ ૨ નોઃ

રથળ, તપસ્વીનું આશ્રમ.

પાત્ર, રાજ, સૌભાગ્યવંતી, કમળા, ગંભીરદાસ, અપ્પીદાસ, અમારદાસ,
અંધીદાસ, બીકણદાસ, મહલ અને પારધી.

(રાજ સુદીમાં આવે છે એટલે રથમાં પ્રવેશ કરે છે ને રથ ચાલવા
માંડે છે એવામાં એક સ્ત્રી ઉપર એક પારધી જીલમ કરતો નજરે આ-
વે છે, એટલે રથ ઉતાવળો હાંકી તેની પાસે જઈ)

રાજ—અદ્યા તું કોણ છે? ને તેં આ સ્ત્રી કેમ પકડી છે વાર!

પારધી—હું પારધી છું. ને ખસ, મેં મારી જીયીથી પકડેલી છે માટે તારે
કંઈ બોલવાની કે ઉભા રહેવાની જરૂર નથી માટે પથે પડો.
નહીં કર દીઠી છે આ? એમ કહી ખાર ચેરીયા ડાંગ ઉપાડી સા-
મી ધરે છે.

રાજ—(મનમાં) રીસ તો ધણી ચડે છે પણ શું કરું? એને પોહિચી
વળું એમ તો છે નહીં, માટે કાંઈ યુક્ત કાઢવી જાણ્યે એમ
ધારી વિચાર કરે છે એટલામાં પારધી તેને મારવા ધસી આવેછે
એટલે હાથમાં પોપટ આવી મેં ઉંચું કરેછે ને કહે છે કે અદ્યા,
અંગારામ ઘેર જઈ માણને કહેજે કે પારધીભાઈએ ભાઈકાં લૂ-
ગડાં સાંધાં કરી ભોંધ ભેગા કર્યા. એમ કહી હાથ પોહિજો કરેછે
એટલે પોપટ ઉડી જાય છે, એટલે પારધી ઉંચું જીવે છે કે તુ-
ર્ભ રાજ ચમચેર ખેંચી કુકર્મી પારધીતુ શીય ઉડાવી દેછે તે જો-
ઈ સ્ત્રી મુહાંગત થઈ ધરણી ઉપર ઢળી પડેછે એટલે તેની આ-
ખી કાયા નખથી તે શીખા સુધી નિરખીને

રાજ—(મનમાં)

(વસંતતિલકા છંદ.)

સુવર્ણ તુલ્ય પ્રમદા મહમાં મચેલી,

કાન્તાનિ કાય મદધી નિરખાય ધેરી;
વીશેષ રત્ન વનિતા ઉપરે ધડ્યાં છે,
કંચુકિ ચીર અણિયો મદધી ભર્યાં છે. ૧

શોભા શયાંક સમ તો મુખની ખની છે.
છાતી ઘણીજ ખિલતી મદમાં ભરી છે;
મોં લાલ ગાલ કુમળા શુભ હાસ્ય મંદ,
જોતાં જણાય મનને અતિ સુંખકંદ. ૨

નાકે ધરેલ હરષે નવ રત્ન વાળી,
(તેથી) કિંસુકં પેર ચકતું નિરખું નિહાળી;
હુણીં સમાન ચપ્પને કટિ સિંહ વાળી,
પાનીજ લાલ કદળી સમ જાતુ ભાળી. ૩

(ઉપમા) ધંદ્રાણિ લક્ષ્મિ કદપી મદમાં મચાય,
રંભા ખણી ખનિ ઠણી મત માથ થાય;
ભાર્યા ભૂમી ભઠરવી ધુર્જટી હરાય,
એવી સહસ્ર વનિતા નવ તુલ્ય થાય. ૪

(એટલામાં જો ભાન થયેલી યુવતિ સાવધ થાય છે એટલે રાજાને એ
એક આશ્રમમાં પ્રવેશ કરે છે. ને)

રાજા—

(સોરઠો.)

અરે નારી તું કોણ, વદને વાણી સત્ય તું;
રાજા હું ભૂલાણુ, ટાળીશ તારૂં દુખડું. ૧
વદતી નથી તુ કેમ, શા માટે થઈ ગાભરી;
તજ તું તરણી જલેમ, ખનીય હે ના ખાવરી. ૨

સૌભાગ્યવંતી—

(ભુજંગી છંદ.)

અરે સાંભજો હે તમે સજ્જનો રે, કહું વાત સાચી ધરોને દિલે રે;
ભહું ગામ મોટું ખધી સૃષ્ટિ માંહે, ભલો એવે રાજા કરે રાજ ત્યાંહે. ૧
ભલી વીધિને ભકિતથી રાજ્ય ચાલે, કુડા ચોરને ચાહને ન્યાય ચાલે;
ઘણા લોક સારા જવલે નઠારા, પિડા પામતા લોકના યોક ન્યારા. ૨

વળી ગામમાં શોભિતાં કેદખાનાં, કુડા લોકને વાસતે તે કરેલાં;
 વળી પ્રોઠ કિટલો ધણાં પારિખારાં, નદી મધ્યથી લાવવા પાણિ નાળાં. ૩
 ભક્ષા હોજ ખાગો કુઆરા કર્યા છે, બધી વાડિમાં પુષ્પના મોગરા છે;
 વળી આંખલી આંખલા અંખ ઝાડી, રૂડા લોકને ખેસવા આગગાડી. ૪
 સકંચે વાણુએ રૂડાં રેશમોનાં, રૂડાં લૂગડાં શીવવાને અખોલાં;
 રૂડી અંધશાળા કુડી ચોર શાળા, તહાં વીદવાનો ભણાવે રસાળા; ૫
 પુરી પાઠશાળા પુરી વૈદ શાળા, તહાં જો દવા લે દવા દે દુખાળા;
 શિયા સુનિની ત્યાં મસીદોજ રોજ, રૂડા રૂપવાનો પટે દામિ ખોળ. ૬
 વળી મુંગલો કાગુલી કોટવાળા, ધણો જપતો રાખતા જુદી શાળા;
 અરે ગામની હું જુખી શી કહુંરે, અમો પૂર મધ્યે નથી દુઃખિયુંરે. ૭

એ પ્રમાણે એ શેહેરના જેવડું મોટું શેહેર મારા જોવામાં કે સાં-
 ભળવામાં આવ્યું નથી ગાટે હવે એનું વર્ણન બંધ રાખુ છું. કારણ કે
 ધણો વખત ગુજરી જાય, માટે આગળની ખીના કહેવા માંડુ છું.

રાજા—(મનમાં) હવે આ કલત જવા દેવી એ ઠીક નહી, કારણ કે મારે
 લાયક ને મારા રાજ્યાસનને શોભે એવી અનાયાસે મળી આવી છે.
 એમ ધારી (સ્પષ્ટ) આહો પ્રાણ પ્રિય પ્રિયા ભલે કહેવા માંગો.
 (એવામાં એચિંતી અચંપો પામી)

સૌ—અહો! રાજાજી, એ શો ઉચ્ચાર કર્યો? હવેથી વદતા માં, નહીં તો
 તમારા કુળને લાંચન લાગશે.

રાજા—અહો! પ્રાણ પ્રિય પ્યારી શેનું લાંચન લાગશે! એમાં તમને શું
 ખોટું કહ્યું?

સૌ ૦ (મનમાં) ઈશ્વરે મારા ઉપર કૃપા કરી, મારા મુખાર્પિદને શોભે, ને
 કમળાના મુખાર્પિદમાં ધૂળ પડે, એવો પ્રાણનાથ અનાયાસે લાવી
 મેળવ્યો છે ગાટે એને છોડું નહીં. એમ ધારી (સ્પષ્ટ) રાજાજી,
 આ આપની કોમળ રસના આટલી બધી કેમ છુટી મુકી છે?
 કે તલપુર પણ કોઈની અદખ રાખતી નથી, એ આપના સ-
 રખા ધર્મીજીને શોભતું નથી, માટે ખોલશોમાં, ને ખોલો તો આ
 હું મારે રરતે પડું. એમ કહી ઉઠી જવા માંડે છે. એટલે,

રાજા—હાં હાં હાં!!! એમતે થાય પ્રિયા?

સૌ—અરે! રાજાજી, હજી તમારા મુખાર્પિદમાંથી પ્રિયા એ સ્પષ્ટ અટ-

કતો નથી કેમ વાડ?

રાજા—સાડું ત્યારે નહીં ખોલું. પણ તમે આગળની વાત કહેવા માડો.

સૌ—એકાગ્રચિત્તથી સાંભળજે ને કાનમાં પુમડાં ઘાટ્યાં હોય તો કાકી નાખજો.

રાજા—જુઓ વળી તમે મશ્કરી કરો છો ને મારો વાંક કેમ કાઢો છો?

સૌ—રાજાજી, એતો મશ્કરી ન હોય! એતો ઠણે.

રાજા—ચાલ ચાલ ઉતાવળ કર? નહીં તો પ્રીયાપદ નહીં આપું.

સૌ—રાજાજી, આવીએ મશ્કરી કે?

રાજા—નાના એતો આગળના જેવો ઠણે.

સૌ—હવે જરા મશ્કરી ખંધ રાખો તો ઠીક. હું કહેવા માંડું.

રાજા ભલે પ્રિયા કહેવા માંડો. હવે હું તમારી જરા પણ મશ્કરી કરનાર નથી, ને કરીશ તો ઠણે કરીશ.

સૌભાગ્યવંતી.

ભુજંગીછંદ.

હતી દીકરી હું ભણા શેડિયાની, વઢું તે કરે પૂત્રિયો વાણિયાની;

હતો કાયદો ઘેર મારે વિષેયે, કહું તે કરે ટોક સંધા હમેશે. ૧

નથી ખાત મારે કરી વાલી, ખામે, કહું તે કરે કષ્ટ તે સઘ કામે;

હતી ઘેર દાશી હતા ચાકરો ત્યાં, હતા વીરવાનો પુરા ભારતોમાં. ૨

હતા વેદ પૂરાણમાં સત્ય પેલા, ધણા વીપ્ર ચોતીષ શાસ્ત્રો ભણુલા;

રહે ઘેર મારે ખધા સુખ પામે, રખે વીપ્ર આવે તાણું દુઃખ વામે. ૩

વળી ખાપ શેન્યાપતી માહરો છે, કહે તે કરે જે નહીં કાયરો છે;

વધારે કહું તો ઘણી વાર લાગે, ખધું વર્ણવું તો ચથી મૂખ થાકે. ૪

રાજા—અરે! પ્રાણુ પ્રિય પ્રિયા, આવું ધંદ્રપુરીના જેવું સુખ તથા દેશવટો ભોગવવાનું કારણ શું છે?

સૌ—અરે! રાજાજી, તમારા મુખાવિદ્ભાંધી પ્રાણુ પ્રિય ખારી એ શબ્દ અટકતો નથી કેમ વાડ? (હસતે વદને) તમારા કર્મની હોપશ તો ક્યાં જવાની છું?

રાજા—(હસતે વદને) ત્યારે ખીજા કોના કર્મની? પણ ચાલ, તારા રસિક છંદ મારા કોમળ હૃદયને આનંદમય કરી નાંખે છે, માટે મારા ઉ-

પર પ્રાણ પ્રિય ભરધારના જેવી આસ્તા શખીને ઉચ્ચાર કર? પછી હું તારા મનના સ્વપ્ના મનોરથ પુર્ણ પાડીશ. કારણ કે મારા કરતાં માત્ર હથિરજ મોટો છે.

સૌં—(મનમાં અચરજ પામીને) હે! તમે એવા મોટા રાજા છો?

રાજા—હા પ્યારી હું ચક્રવર્તી રાજા છું ને તારા શહેર સુદ્ધાંત તમામ પૃથ્વી મારા હસ્તક છે પણ હાલમાં આવક નંખર ૪૯૫ થી ત્યાંના શ્વેત રાજાને ને મારે દાસ્તી થવાથી એ રાજાની ખંડણી મેં મારી ખુશીથી ખાતલ કરેલી છે.

સૌં—(અચરજ પામીને) હેં હેં હેં! એ રાજા પણ તમારા તાબામાં હતું?

રાજા—હા હા હા! (પરેપ) વખત હા હા હા! હતું હતું હતું હતું ને હતું.

સૌં—(મનમાં) ખસ હવે તો (જુગ જીતે મારે કાળીએ પાણુ) મારું તો પાંદડું ફરી ગયું. પૂર્વનો સુર્ય પશ્ચિમમાં ઉગ્યો, ને આપણે તો આપણા રાજાનાં ભોગદારી થયાં. (સ્પષ્ટ) હવે વખતનું કામ વા-યરે ચઢ્યું માટે પંથે પડે છું.

રાજા—નાના પેલી આગળની વાત કહેતાં જાઓ?

સૌં—આવું ઇંદ્રપુરીના જેવું સુખ તથા આવવાનું કારણ એ હતું કે મારે આપે મને પરણવાને પૂછ્યું ત્યારે ઉત્તર આપ્યો કે પિતાજી, હું માત્રી પ્રવ્રજામાં આવે એવા વર સાથે વરવાને ચાહુ છું. માટે હાલમાં લોકો મોકલે વળગાડવાનું કામ ખંધ રાખ્યો. ને સ્વયંવર ર-યો? આ શબ્દ સાંભળતાં વાંતજ મારા પિતા મારી સાથે એક પણ શબ્દ ઉચ્ચાર કર્યા શિવાય ચાલ્યા ગયા, તે જોઈ મેં વિચાર્યું કે એ રીસાયા, પણ કાંઈ ફિકર નહી. એમ ધારી સાતમા માળ-ને જરૂરે જઈ બેઠી, એવામાં મારી પ્રાણુ પ્રિય સખિ કમળાએ પ્રવેશ કર્યો ને,

કમળા—અરે મારી પ્રાણુ પ્રિય સખિ સૌભાગ્યવંતી તારા નામ ઉપર ખ-દો ખેસે છે ને આજથી તારા નામમાંથી સૌ કાઠી નાંખી તેની જગ્યાએ એ ને દાખલ કરી અભાગ્યવંતી કહેવામાં આવશે.

સૌં—એમ મારી પ્રાણુ પ્રિય સખિ તેમ કહેવામાં આવશે?

કમળા—

ધંદ્રવિજયકાંદ.

ચોખ્ખન માંધ્ય તુ અવિ રહી રાગુમાર દિવાળિ ગણે તુજ આંખે,
રાજ કુમારિનિ પેર ગવાઉતુ તો પણ મૂખ જાણાયજ આંખે;
એવિ અતુલ્ય વિપત્તિનિ માંધ્ય તુ કેમ રહી વદજે અખ સાંજે?
લોક કુડા કપટી અપટી હવ દાનવ ને સપિ તું ક્યમ આંખે? ૧

સૌ.—અહો! મારી પ્રાણ પ્રિય સપિ કમળા, તારા કહેવા પ્રમાણે મને સો-
ળ વરસ થયા છે, રાજકુમારીની પેઠે ગવાઉછું, મુખ આંખ પ્રકાસે
છે, અતુલ્ય વિપત્તિ પડે છે, તો પણ હું કોઈના ઉપર કુદ્રષ્ટિથી
જેતી નથી. વળી જે તમે સાંજે મારા પિતાને કહેવાની વાત કહી
તે જરા બંધ રાખજો. કારણ કે હમણાંજ મારા પિતાજી લોકડે
માંકડું વળગાડવા આવ્યા હતા, પણ મેંતો સાફ ના પાડી, ને
કહ્યું કે હું તો સ્વેચ્છાથી વરવાને ચાહું છું. એ સાંભળી મારા
પિતાજીકોધાયમાન થઈ ચાલ્યા ગયા છે. માટે તે વિષે સાંજે ખીલકુ-
લ વાત સંભારવાની અગત્ય નથી. એ સાંભળી,

કમળા—(કોધના આવેશમાં) ઠીક, ઠીક, ક્યો ઇચ્છા વર ચુંકી કાઢયો છે?

સૌ.—હે સપિ કમળા તું મારી મરકરી કરે છે, પણ હું તો મારા ચો-
ખખા ચિત્તથી કહું છું કે આ રાજ માર્ગમાં જે જે લોકો જાયછે
તેમના ઉપર કુદ્રષ્ટિથી નહીં, પણ મારા સ્વેચ્છા દીલથી નીરજું છું.

કમળા (રક્ત લોચન કરી) અરે આતો તં ચણકાનુ ધર માંડયું. તારે
ભાઈ તો છે નહીં ને તારે બાપે તો તારા ઉપર મુડ મુડાવેલું છે,
ને તું તો કસખણુને કસખ લેઈ ખેડી, હવે તારો બાપ તારાં થાં
સનાન માંડશે, તેની મને ફિકર પેઢી.

સૌ.—અરે કર્મ હીણુ ને કુડ કપટવાળી કમળા તું મારી હાંથી કરે છે,
પણ મારું ચાહ્મરો, ને ઇશ્વર મારો આત્મા એક વર્ષ સુધી અ-
મર રાખશે, તો હું વિદ્વાન સદ્ગુણી રાજકુમારને પરણ્યા વિના
રહેનાર નથી.

કમળા—મદમાં છેકેલ ખેન, તમારા જેવી ને તમારા કરતાં ચણુ અને જ્ઞા-
નમાં વિષેષ, અકળકળા જાણનારી, ને અઢળક વિવેકવાળી, એવી
કેટલીક બહુક પુત્રીયો સગ્ગને પરણ્યા આતુર ધણ રહેલી, પણ
છેવટે દોષ થવનને વરતી કે દોષ કલ્પત જન ખણધાદી જતો.

સમજ કે નહીં?

સૌ૦ (તરલ નયન કરીને) ખણુધાટી જાય તને, યજન વરે તને; હે કૂડ કર્મ કરનારી કમળા તું મને તારું ચંડાળ મોં દેખાડીશ નહીં મારે તારે સમ છે.

કમળા—(ક્રોધાત્મક થઈને) સમ છે; સમ છે, કહીને ડરાવેછે કે શું? તને ધણિ ન મળ્યો, માટે શું! ખીજીને નહીં હોય? મારો ધણિ તો કાંકડો ડેર જેવોછે. ન એમની જોડ આખી પૃથ્વીમાં મળી આવે એમ છે નહીં. પોતાને નહીં, માટે ખીજીની ખોડ કાઢી. પોતે જરૂરે ખેડી ખેડી લાલસાદેખનાં મુખાર્વિદ જીએ, ન શિખામણુ દધએ છીએ ત્યારે ટ્રેડકો ચઢે છે. જાને એક કરતાં સાતલણો ચઢાવ. ખીજીને શું? તારું કર્મ તું બોગવશે.

સૌભાગ્યવંતી (ગદ ગદ કંઠે)

દોહરો.

હે કુડિ સપ્તિ કમળા કહું, સતાવિશ નહીં ખાપ;

જો રાજ પરણુ નહિ તો, શ્રેષ્ઠ હતાનુ પાપ. ૧

એકે એરિ ખાંધીને, પરણિય રાજ સાથ;

ત્યારે દેખાડીશ હું, જીય કરજોડિય નાથ. ૨

કમળા (મનમાં) આ રાંડના મોંની કાંન્તિ, ખોલવાની છટા, તથા શુણુ અને જ્ઞાનમાં તો મને આશા છે કે, એ આગળ જતાં દિગ્વિજે પ્રાદા રાજને વરશે, એમાં ખીલકુલ શક નથી. વળી એની જન્મોત્તરી એણે છાની માંની કોઠારવાળા એરડામાં જોષી પાડે; જોવરાવી હતી, તેમાં એને રાજ વરશે એવું ખગવેતાના ભાષણમાં આવ્યું હતું. માટે એને જરા સવાસહું કરું, એમ ધારી (સ્પષ્ટ) અહો! મારો પ્રાણુ પ્રિય સપ્તિ સૌભાગ્યવંતી, હું જરા મશ્કરી કરું છું, એટલામાં તમે આટલાં બધાં આડળાં શા માટે થાઓ છો! હું તો એમ કહું છું કે તમે બેશી રહો ને રાજ અહીં આવી વરે એમ તો છે નહીં, માટે કાંઈ પ્રયાસ કરો?

સૌ૦—(ક્રોધમાં) ઇશ્વરે ધાર્યું હશે ને મારા કર્મમાં વિધાનાએ લેખ ડોતરો હશે તેમ થયે, પણ તું તો હમણાં મેણાં મારી ગઈ છું, પણ યાદ રાખજો.

કમળા હે! મારી પ્રાણુ પ્રિય સખિ સાભાગ્યવ તી ખેન, હું બૂલી. મેં જ-
ખ મારી, માટે આટલો ફેરો માફ કરોનેકાથ સમાવો. હું તો તમ-
રી તાણેદાર દાસીહું, ને તમે કહો. તે કરું.

સૌં—(મનમાં) જરા ધમકાવી ત્યારે પાંશરી થઇ નહી તો મારે ચઢી
વાગતી હતી એમ કહી હાથ પામે છે. (સ્પષ્ટ) ત્યારે ચાલો
આપણે ગામ બહાર ફરવા જઇએ.

કમળા—ના બા, ખંધુએ ખરું, પણ ગામ બહાર તો નહી. ફરેત થઇએ.
મારે તો નયો આવવું. તમે એકલાં જાઓ.

સૌં—(કમળાનાં આવાં કથન માંબળી ગુસ્સો ચડાવી ઓરડામાં પ્રવે-
શ કરી પટારો ઉઘાડી શણગાર સજવા માંડે છે ને સુંગાર શ-
ણગારસજ રહ્યા પછી કિમતી આભૂષણ સજ મેહલમાંથી નીકળી
પુરમાં પ્રવેશ કરે છે. તે વખતનો દેખાવ ને બનેલો બનાવ.

(ભુજંગી છંદ.)

રૂડા પૂર મધ્યે હિડી સીધી રાય, જહાં જહાં ત્યાં લોક મોહીત થાય;
ધણા માર્ગ મધ્યે સુતા દંડ પેરે, ધણા દેવિ જાણી પગે તે નમે રે. ૧
ધણા પ્રેમદા જાણિ આંખો ફિરાવે, કરો જાદુ જેથી કરી પાસ આવે;
કરી રકત મેં ચક્ષુને તો ફિરાણી, થયા સ્વપ્ન લોકો મને દેવિ જાણી. ૨
દિઠી આંખ પોળી ધણા કામ બાણે, સુતા સદા તે તો ભુમીને રાણે;
(જેમ) ધણાઉંદરો ભક્તને વાસતે તો, ધસે સાપલામાં તજે પ્રાણુ ને તો, ૩
પછીથી ગઈ હું ભલી ભાગ્યે રે, તહાં પાંચ લૂચ્યા ઉભા એક કોરે;
ગં-જુએ આપણા દાવની છેજ નારી, ચલો લેધને નાશિએ આજ વારી ૪
પછી જૈ વસુંપૂરમાં ખ્યારિ લેને, ગણીકા તણા વેશથી પાંચ યેને;
જઈ લોકના થોકમાં રોક સાથે, ફરીશું બડા ગામના રોક વદિ. ૫

(શાર્દૂલવિક્રીડિત છંદ.)

સૌભાગ્યવંતી—(મનમાં)

ગખીદાસ ગમાર મૂઠ જુથને ગંભીરદાસો બડા,
બાળો ખીકણદાસ ખૂમ શઠ એ લૂચ્યા મળ્યા એકઠા;
ખંધોદાસ ખડુંજ કષ્ટ કરતો આવીમળ્યો જોગમાં,
કામા અગ્નિયિ શખ્દ કૂડવદતા ચાલ્યા બૂંડા જોગમાં. ૧

મંદી ઠંઠ સુગંધ નાક ધરતા ચાટખા ચઠા લોભમાં,
અર્ધો ગાઉ ગયાજી જૂથ ચઠ સૌ પેઠા પુરા સોકમાં;
ખોટો ખીકણુદાસ ખંધિ ગપિયા ગંભીર ગૂમરજી,
ખોસો ખ્યાર સહીત ખોલ જુગ કરેમ ખંધો પુરો ખ્યારજી. ૨

મનહુરછંદ.

ગમ્પીદાસ-ખ્યારી પાસ ખ્યાર સાપ, પરણુવા પણુ પહું,
પાડે ના તો પટપાળી, પણુ પરખાવશું;
હા હજે તો હટ હાટે, હશુણુ હર્ષ હાપે,
હરીહર હાટમાંથી; હીર હટકાવશું;
જો જરાક જપે જોડે, જામનીમાં જઈ જાતે,
જણુશો અવેર હુંટી, જાત ઝટકાવશું;
પછી પાછા પધારીએ, પધારીને પ્રાણુ ખ્યારી,
પરમાત પોર પેલા, ખ્યારી પલકાવશું. ૧

ગંભીરદાસ-ગમ્પીદાસ ગણુકારી, ખંધીની મદદ લેઈ,
ઢણુણુ ઢોલકીને, ઠમ ઠણુકાવજે;
ગમાર તુ ગુઢ જ્ઞાન, ખીકણુડે ખાળ જ્ઞાત,
સારંગીનો સોર કાઢી, સણુણુ સુણાવજે;
હુંતો નાચ તાલ લાવી, ઠઠ મરાકરી કરેં,
તેથી સરકાર શેઠ, ઠામતો અપાવશે;
ગણુકાનો વેષ કરી, વસુનો ભંડાર કરી,
જઈશું આપણુ ઘેર, ભડવા કેવાવશે. ૨

દોહરો.

ગમારદાસ-લાંચન એમાં શુંજ છે, બાખો ચાણુ વીર;
એ નારી નહિ માહરી, ફાડી મૂક્યું ચીર. ૧
હુંણાવશું સજ્જન સહુ, દ્વી ઉત્તર નહિ ખોલ;
બાખે ખહું તો મૂક્તિને, ઉપર દેવી ધોલ. ૨

ખીકણુદાસ-રાજ સભામાં જાય તો, કરિએ શો ઉપાય?
પરેજ મધ્યે પુરીને, તોડે ફટકે કાય. ૩

ગમ્પીદાસ-જૂઠું ખોલી છુટીએ, રૂપિયા દબને લાખ;

લક્ષ્મિની લાલચ થકી, છોડે ફિકર ન રાખ. ૪

એવા તુરંગ ઉઠાવતા ઉઠાવતા તેઓ સૌભાગ્યંતીની પાછળ પા-
છળ ચાલ્યા જાય છે, ને એક આવડ જગા આવે છે, ત્યાં ખૂબ અડધથી
દોડી સૌભાગ્યવંતીને પકડી પાડે છે, ને ઘમડતી ખરખચડી ધરા ઉપર ખેં-
ચે છે તેથી શરીર છોલાવા લાગે છે ને રૂધિત્તી ધારા છૂટે છે. અટલ
સૌભાગ્યવંતી—(ગદ ગદતે કંઠે)

સૈલ્યછંદ.

શશી સુર્ય તારા શ્રેષ્ઠ આભ ધણું, રચ્યા હાલવા ચાલવા લોક મણું;
તરૂં તણું મેરૂં રચી સૃષ્ટિ સર્વે, પળે સુખ પામે દિધા જીવિ મર્મ; ૧
ખંધુ તે રચ્યું પ્રૌઢને જીવંત તણું, બધા સુખ સારું કયું ધાન્ય ઝણું,
ઘણું દુઃખ પામુ નહો, બહાર થાય, દિના આપના વીણુ સૌ ફોગ જાય. ૨
જીભી ભેરવી દેવ દેરા મહીજ, તહાં આપ મું, લોક કાયા મહીજ;
કૌરો બહાર મારી સુણી દુઃખ કર્યું, થશે જો નહીં તો થશે મુજ મણું. ૩

મહાપદ્યછંદ.

માણું શણું તણું તુલ્ય આવી હું ઉગારો,
સ્થામ કામકાર ને તુ માફિ આપનારો;
સારી તણુ વણું ચણું રાખિને સુધારો,
ખાજ લગન ખાજિ નાંખિ જગત લગિન તારો, ૧
જો જરાક અર્જ કરૂં જાણિ દુઃખ કાપો,
તો તિકાણિ તણું પ્રૌઢ જય મુજ પાપો;
માટ કેણુ કાર્યુ ધારિ કામ કબટ કાપો,
તો દમાધિ દૂર થાય ખાપ પ્રૌઢ પાપો. ૨

(૨૫૪) અરે! ભાઈઓ, મને આ ખરખચડી ભોંય ઉપર શીદને
ખેંચો છો? મારું શરીર છોલાય છે, ને મારા અમુલ્ય આત્માનો છેડો
આવવાનો સંભવ જણાય છે, માટે મને જવા દો. ને આ નગદ માલ છે
તે લેવો ધાર્યો હોય તો કરારે લેવો.

ગંભીરદાસ—અરે ભાઈઓ, એને છોડી દો. એ આપણી સાથે આવે છે.
સૌ—હું મારો અમુલ્ય વખત ખોદને તમારી સાથે આવનાર નથી કા-
ન્યુ કે હજી મારે કોઈ સદગુણી વિદ્વાન રાજકુમાર હોય એવો

પતિ ખોળવાને અચ્ચુ છે.

ગામી.—ખાઈ, હથેરની તમારા ઉપર પૂછે મેહેર છે, તેથી તમે વર્ણુયા કરતાં વિષેષ અકલવાળા હજારે પતિ પામશો. કારણ કે અમે તમને ગણિકાનો વેશ ધરાવનાર છીએ, તેથી ને વળી તમારે રૂપ કુટુંક છે, એટલે વિષેષ.

સૌ.—માધવો મને જવા દો. નહીં તો હું મારા અમુલ્ય આત્માનો ધાત કરીશ, ને તે પ્રાશ્નિત તમારે માથે મૂકીશ.

ગામી.—કાલે ધાત કરતી હોઈ તે અત્યારે કર. ને કાલે પ્રાશ્નિત મૂકતી હોઈ તે અત્યારે મૂકય. કારણ કે અમે પાપને તો પગ તજે વાટી નાંખ્યું છે તેથી તેતો ચપટ થઈ એથી ગ્યું છે તો પછી હું શું કરનારછો પાટે સામે આવ. નહીં તો રોકું છું.

સૌ.—રાજાજી, નામની ઉપમા પ્રમાણે સધાવાના શુરુ ને કલ્ય તેવાંજ હતાં તેથી મેં વિચાર્યું કે આ જે દરકારી માણુમને જો દીધે કાવશે નહીં. માટે (અર્થ) સુકો શો વર્ષ જવે) એ ઉપાણના અર્થ મનમાં ઠસાવી મેં હા કહી ને તેમની સારે ચાલી. ચાલતાં ચાલતાં અણુ અસ્ત થયો ને ચંદ્રના આંખા અજવાળાનો દેવ થયો, તો પણ પગમાં કાંટા ભાગે. ચલાય નહીં. આ જા લૂલાને લૂલા પગે (તણપુરની) ભાગેજો આની પોઢોઆં, ને એક ઝડ તજે પુકાય ક્યો, ત્યાં વાજમાં વા ખાઈને રાય. ક્યું ને પેલા ભુચ્ચા દિદ્રાવશ થઈ ગયા, તે વખતે મેં નાશી જવાનો ધરાજો કંપો પણ રાત્રી હતી તેથી જવાયું નહીં. એમ કરતાં કરતાં વિચારતાં વિચારમાં મધ રાત્રીનો સમય થયો, તે વખતના ખગેલા ખગાવો.

વસંતતિલાકાહંદ.

શીયાળનાં વન વિષે હુક ફાડ્યો આદ્યાં,
માલીદેર તશકરે વસુ દ્વાર ખોલ્યાં;
ધૂધ મુઓત રૂપરે છૂંડ શખ્દ ખોલ્યો,
વાધે ગ્રહી જરખને ગજ ચર્મ ફેલ્યો. ૧
તોપો પડી તરણુ તે પુર માંહુ મોટા,
નાહાં ભયે ઝડપથી પશુ પક્ષિ છોટાં;
જગો સહુ સજન હે નિશપાળ ખોલ્યા,

ચાખ્ખા સુણી તથાકરો ઘરમાં સહેલ્યા. ૨
 બાળા મચેલ મદમાં મચિ ભોળામાં તે,
 રંગ મચી રૂદનમાં રનર ઝીણુ રીતે;
 પક્ષી ચરોર રાધિ પેયણુ ત્યાં પ્રકાશ્યું;
 મ્હાનીરવી વિરહથી થયુ પદમ ખાસ્યું. ૩
 વંતી તણુ દિગમથી અટ બાદુ લાવે,
 આવી હું હું દુહા દાખલુ ત્યાં મચાવે;
 ત્રી ગમ ત્રણુ ભવના ગ્રહિને નિશ્ચી;
 આવી ચઢ્ય અક્ષય એ ફૂલ પ્રાંતે મૂળ. ૪
 વીમાન બાળિ મનમાં કરી રત્નિ મેંતો,
 આબાજ દર્ત તાણી જગરાય એતો;
 તુસ્માન થે મુજપરે ઉરકોષ લાવી,
 પૂછ્યું મને તુરત ત્યાં શિદ શોક કારી. ૫

શિખરિણીછંદ.

પિતા બાળા ગાગ વગત મુજ ત્રાતા ભવ તણા,
 પ્રતી પાળા શબ્દુ અધિક હુખ દે પંચમ જણા;
 મને કેમે સારા કશળયુ તણા દેસજ ખનો,
 કરું હુંતો એનું જમ જમ દિનાઈો સતરાનો. ૧
 માહદેવ—ગણો હસ્તે ખાંડે યુગ રાજી કાટો દુળસતી,
 કરો પાંચે દેરે લગાન જુગતી આસવવતી;
 સણો શાગી બાગી દિગ વિગમ વાતો સુભાવતી,
 જળો શિલો રાને મતિ સહિત પાણો સવપતી. ૨
 સૌભાગ્ય—પણી લોળા શબ્દુ ગતિ રાજગેન પરવધો,
 ફરી નાગી આઝી ધુરજટિ પળે રાજન ધરા;
 પડ્યા નિંદ્રા મધ્યે અદિશુ સદિગ હેરધિ આતી,
 કર્યા જૂન બાળો ફૂલ દિલ તણા સસ્ત્રજવતી. ૩
 આલું અધોર કાર્ય કરી હું અધોર વનમાં સંચરી.

ધંદ્રવિજયછંદ

ભૂપ સુણો ફૂડિ કંથ વિનમનિ વિતલ ફૂડિ અથ વાત કહું હું;
 પાંચ જણા તહિ હેર મુઆ પછી રાજન રાજન ખૂબ જપું હું;

શુંજ કરે હતી હું અપખાનિ પ્રાપ્તિ નથી શિર શુંજ કરે હું.
 દીન થઈ દિન ચાલતિ તાપ નિશા સહુ થીત અનિલખમું હું. ૧
 જેથરિ, સિંહ, વડે, હરણાં મૃગ, શાહુડિ, બૂડ, બટા ખૂંપ હીસે,
 નાળ, અહીં, અજ, ઘો, ગજ, ઘૂડ, વળી ફૂતરાં, ચિતરા મૂખ પીસે;
 ખેચર, સૌરસ, તેતર, ચાતક, કોઢિલ, મોર, ચકોર, અતીશે,
 ગાઢર, જર્જ, શિઆળ, શયાંક, કપી, ખર, રીછ ફરે વન વિષે. ૨
 ખંપતર, વડ, આંખલી, પીંપર, ખાવળ, કેતકી, ખેર, ખજુરી,
 ચંપક, ચંદન, જામનુ ઝાડ, ગુલાબ, શતાવળ, આંખળી, તુરી;
 શીથમ, માગ, શિતાફળિ, કેળ, અખોડ, ખિલિ, અર ટુષિ અમૂલી,
 નિરખતાં વન અર્ધ વિતી ગયુ મહલ દિશ મન હાલત છેરી. ૩

મહલ—[થડમાં આવીને] અરે ખેલેન તમે કોણુ છો?

સૌ૦—(વીરમય પામીને) ધ્રુજવા લાગી; અને એકે ઉત્તર આપ્યો
 નહીં. એટલે

મહલ—ખેન, કેમ ધ્રુજેછો? ધ્રુજશોમાં. અમે તમારી સારી રીતે તાપેદારી
 ઉઠાવીશું, માટે તમે ખે ફિકર રહો, ને તમારૂં સત્ય અહીં કોઈ
 છોડાવનાર નથી.

સૌ૦—આવા ધીર જવાન શબ્દ સાંભળીને મને જરા હીમત આવી,
 એટલે મેં કહ્યું કે હું રાજપુરના વસીક પ્રધાનની દીકરી છું.
 એવું સાંભળો.

મહલ=

હોરો.

હુંજુલે ભગ્ની આજ, ખોલું વાત વિવેકની;
 છે દિન પંદર કાજ, માટે રહો ફિકર તજ. ૧
 ન પડે હુખ પ્રતિદિન, પાસે સત્તર કોંકરી;
 ન ચિંત રો હુખ લીન, ખાઈ પિને ફરતાં ફરે. ૨

સૌભાગ્યવંતી—

ઢોહરો.

ભ્રાત હે શ્રવણુ સુણુને. કહો તમારાં નામ;
 તીધિ અહો શું કામ છે, વદો તમે આ ઠામ? ૧
 મહલ—ભ્રાત છોએ સત્તર અમે, મૂળ લીલની જાત;

હાથ ખાવાનું કરી, દિન કાઢીએ રાતઃ ૨
 માસ એક વીતી ગયો, ઘણા ઉપર હથ દિન;
 ખેના ગઈ છે સાસરે, આવી નહિ પર્વત. ૩
 તેથી તમને રાખિએ, ખાવા કરવા કાજ;
 ખેના આવે એટલે, જાણે તમે નિજવાસ. ૪

સૌ—ધણાએક કાલાવાલા કર્યા, અને છેવટ આત્મહત્યો કરવાની ખીક
 ખતાવી પણ એ બીજા લોકોએ જવા દીધી નહીં, ત્યારે આશ્વિન
 ધધ તેમની સાથે ચાલી. મને બો તો લાગ્યો ખરો, પણ શું કરું.
 સાથે ગયા શિવાય બીજા એકે ઉપાય નહોતો, તેથી સાથે ગઈ.
 જતાં એક ઝુંપડી નજર પડી તે ભણી મને આંગળી કરી કહ્યું
 કે ખેન, જાઓ પેલી ઝુંપડીમાં પધારો. તે ઝુંપડીમાં બેથી નિ-
 હાળી નિહાળીને જોવા લાગી તો ઝુંપડીનો આકાર ખંગલી જે-
 વો જણાયો, ને તેની ચારે ગમ નેવાં પડતાં જણાયાં. અંદર
 ખડી તથા રંગીથી રંગેલું હતું. વળી તે મડડીમાં 'હથ દીવા
 સાથે પ્રગટતા હતા, અને ચિત્રની ખુખીથી તેનો શોભામાં કાઢ
 ખામી રહી નહોતી વળી એની આગળ પાછળ જાય, જુય
 શુભદાવરી, શુભાખ, અને ખટ મોગરાથી ખીલી રહેલી વાટીકા
 હતી, તેથી અહો મિથ મંદ નેહંડ મુગંધ આવતી. વળી તેઓ
 લૂગડાં લતાં મડડીમાં મુકતા ને તેની આગળ પાછળ સયન ક-
 રતા. કામ્પુ કે કોઈ માફ હરણુ કરી ન જાય. એવી રીતે મારી
 તાપેદારી ઉઠાવતાં છતાં તેઓ દિવસે ખેતરનાં જતા, ત્યારે મને
 નુકસાન નથાય માટે એક જણને સાચવવા સૂખતા. એમ કર-
 તાં કરતું હથ દિવસ વિતિ ગયા, ત્યારે તેમની ધાંચ ખેનમાંની
 એક ખેન આવી. એટલે.

ખેન—ભાઈ, આ આપણા ઘરમાં કોણ છે?

ભાઈ—એ તો તારા કરતાં વાલી ને રરતે જતી દુઃખિઆરી ખેન છે.

સૌ—રાજાજી, પછી અમે સૌ ભેટાં બેથી દુઃખની વાતો કરવા બેઠાં,

તે વખતે માફ દુખ સાંભળી ખેન અને ભાઈની આંખમાંથી

આશુપ્રવાહ ચાલવા મંડ્યાં, તે જોઈ મેં કહ્યું કે હરો, ધન્ય છે ધણું

હતું તે ધણુ, ધાય છે ને ધરો. માટે એમાં સ્તેયના કરવી શા

કામની છે? એમ કહી રેતાં બંધ રાખી ભાઈને કહ્યું કે ભાઈ
મને જવાની રજા આપો.

ભાઈ—પરમ દહાડે જામવાર છે માટે જવ્ને.

સૌં—સારું ભાઈ તેમ કરીશ.

(૧) મહલ-વાળા આગે આપણે આજ શહેરમાં જઈએ, ને ખેનને
સાસરવાળે કરવા સારૂ લૂગડાં લત્તાં લઈ આવીએ.

(૨) મહલ-વાળા, એમ કહી શહેરમાં જાઉં ને પૈરા આપી જે જે જોઈ-
એ તે લઈ ખેનને આધિન કરે છે. (એટલે સૌભાગ્યવાંતી
પહેરે છે ને પેડેરી રહ્યા પછી)

મહલ—

સૌરહે.

હોને છુટી આજ, ખેની ધરી છે કામની;

મુવેલુ જવતુ થાય, એવી અપ્રત્ય દામની. ૧

સૌં—

લીધા મેં તો તોય, આના કાની નવ કરી;

ખોશી કાઠની માંય ત્યાંથી ઝટ રરતે પડી. ૨

જે શ્રી કજો ત્યાય, આવજો આવજો દઈ રહ્યું;

નિરહ નેકના માય, રવે આંખે જળ ગ્રહ્યું. ૩

(અનુષ્ટુપ છંદ.)

અર્ધ અર્ધ હતું જારે, ભાળ્યો સિંહ મેં દ્રષ્ટિએ;

ભોનનાં હૂંડાં નારે. રતખંધ થઈ હતું નતરે

સિંહ આવી અપાડારાં, તળાપ્યો મારા ઉપરે;

મેં જાણું પ્રાણ જાણતો, ધારી મૂકી મેં પોકરે.

(મનુર છંદ.)

મેં તો જે પોડાર પ્રેયો, પારંગત મન ધર્યો;

જાણુંમેઠાજ સારી, મદનાં મચેલી છે;

સિંહ તો તળપ મારો, તેથી નારાંખે પોકારી;

ગમજના ધરો આવ્યો દાઢી જ્યાં ઉભેલી છે;

સિંહની સામેજ આવ્યો સિંહ તેને મન ભાળ્યો;

ખંડુક ધોડો મડાવી, ધારી ધારી મારી છે;

વાગતાં તે ધીમ પડયો, મારતાં તે નબ ડર્યો;
 દોડતો અપાટે આંગો, સિંહ ક.ય પાડી છે ૧
 (એવી રીતે ત્યાં આવીને પેલા સિંહના કટકા કરી મારી પાણે આવીને)
 દોહરો.

પારધી : પટરાણી કર પ્રેમદા, ચાહો મારી સાથ;
 રાણી જાને આઠ તે, સકળ તમારે હાથ;
 સૌ. વિરમય થઈ ઉભી રહી, હું તો તોણીવાર;
 દત્તર એક આપ્યો નહોં, કરીયો નમો જીહાર.
 પારધી—

(હરીગીત છંદ)

(ઉપમા) ઈંદ્રાણી લક્ષ્મી ભેરવી રંભા હમ પુષ્પે ભર્યાં,
 લેવા સુગંધાંકુસુમની સૌ કાગણે કરવા ગયાં;
 અત્તર અને બટ મોગરાનું મોગરેલ શિશે ધરી,
 શલદાવરી ધરિ હાર કંઠે કંદ્રપે તીલક કરી.
 ફરતાં હશે નિજ પાગમાં મદમાં મચેલા મન થકી,
 એવે કદાચિત જગત ખ્યાતી સાંભળી કણે વતી;
 તજી દામ પ્યારો સ્યામ સ્થળને ચાલીયાં પુનમ તથી,
 ઝડ ચાલતાંમાં ઝડપ જાણ્યું જાણ્યું મજનો આતી.
 માટે કરો દિલ ધૈર્ય ધારી ધર્મના ધુમગ વતી,
 એક ડાખણીનું ડોળ ગ્રહિને મદી દાધું રૂપ અતી;
 એવી ખનેલી હોય એવું જાણું મનમાં સુન્દરી,
 કાન્તી કળા વિધ્યા મદનથી પ્યારિ છું પુષ્પે ભરી.
 ખ્યારી ટળાવું દુઃખ દારણ દામ હામ વિરેકથી,
 માટે પધારો પ્રેમદા મુજ ઘેર પ્રોટા પ્રેમથી;
 સૌભાગ્યવંતી-કપીત કરધી કાળ પાણે કોપનો કરનાર છું,
 કૂડા ન આવું જોડ તારી પ્રાણિને હણનાર છું.
 પારધી (ચુસ્તો ચઢાવીને)

છંદ્રવિજયછંદ.

ચાલ તુ સુંદરિ સિંહકટી સ્વર મોર સુણી મનમાં ખહુ માહું,
 ચાલ તુ ઘેર અને શિખ પેર વળી તુજને પહંવી ધજ આહું;

મટ ચલે સુમ સ્થાન હમારિ ચલે નહિ લો ગડદા તણ માઈ,
સૌા૦—એમ કહી ઉચકી અટ ખાંધ પછી નજરે પડિયાં ફૂડ માઈ. ૧

ખાંધધિ ભૂમિ બહીષ્ઠ નાંખી અથ તમને હણવા ચડિ ચોટે,

તમને તમને હણતં હણતાં તમશેરધિ છવ ગયો કુડમોતે;

એનિ રિલ કરશે કુડ કલ્ય કમાન થકી કરવી વણ મોતે,

જો નહિ થાય મનુષ્યધિ ધાત વિવેકિ પ્રભુ કુડને તવ ખોતે. ૨

રાજા—અહો! મારી પ્રાણ પ્રિય જીયા આ વૃતાંત શ્રવણ કરવા ઉપરથી

મારા મનમાં તમારા દુઃખને છબી કોતરાઈ જાય છે, ને તમને

દુઃખ પડવામાં કાંઈ ખામી રહી નથી.

સૌા૦—(ગઠ ગઠતે કંઠે) શું કરીએ! ઇશ્વરનો કોપ થયો ત્યાં કોનો વાંક

કાઠીએ! જ્યાં તમાં મારો પણ વાંક એ કહું પરણી નહીં જો

પરણી હોત તો આવાં દુઃખ પડવાં અશક્ય હતાં. કહેવતછે કે,

(ખાડો ખોદ ત પડે) એમાં ખીજનો શો દોષ.

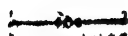
રાજા—તમનો કાંઈ નહીં. પરણ્યા પછી એ દુઃખ થડે છે. એનો ઇશ્વરી

પ્રમાણ. એમાં કોઈનો દોષ નથી.

સૌા૦—દોષ આપણા કર્મનો કે વિધાતાનો કે એવું બધું.

રાજા—હવે તો તમારે ધણું સુખ મળ્યું ને ઇશ્વરીમાં માલવાનું થયું.

સૌા૦—શોનું શું?

(૨૧)

અંક ૨ નો,

પાત્ર

અછતસિંહ.....સાખ્યપુરને રાજા ને સૌભાગ્ય
ઝવંતીને પરણનાર.

સૌભાગ્યવંતી.....અછતસિંહ સાથે સ્વેચ્છાથી બન
કરનાર.

સત્યસાગર.....તેનો પ્રધાન.

સત્યદેવિ.....તેની મા.

સારથી.....તેનો રથ હાંકનાર.

હરણ.....તેની પાસેથી નાચી જનારને
પાસે આવનાર.

તીરુમારખાં.....તેના સૈન્યનો જવાહાર.

સૈન્ય.....રાજાનું.

દાસી.....સત્યદેવિની.

માલીમાલણ.....રાજાને ખૂંપ નાખનારી.

પ્રવેશ ૧ લો.

સ્થળ એક આશ્રમ.

પાત્ર, રાજને સૌભાગ્યવંતી.

રાજ—

મનહુરછંદ.

સાંભળો સતીજ આજ, દુઃખ ન પામે લગાર,
 પામે વિધ વિધ વાર, ખનો રાજ રાણીજ;
 દાસીનો નથીજ પાર, કરે નારીયો જુદાર,
 જામની નારીયો આવી, કહે રાજ પાદજ;
 સાખ્યપુરનો છું રાજ, ખધી ભૂમી રાખે માઝ,
 પુર તારું તાપામાં છે, કહે ચક્ર રાયજ;
 પુરની શોભા શી કહું, પુરની મધ્યેજ રહું,
 માટે વરો મારી સાથ, ખનું વર રાયજ. ૧

સૌ—પરજુજાની વાત તો પછી છે પણ જેવી તમે મારી ખીના પૂછી
 તેવી તમારી ખીના મને કહોને?

રાજ—બોલ, તું પુછે તેનો ઉત્તર આપું.

સૌ—બોલો રાજજી, આપને કેટલી રાણીયો છે? ને હોય તો તમાંની
 કેટલી પરજુલી ને કેટલી હજુ કરેલી? વળી તમારા ઉમ્મર કેટ-
 લી છે? અને તમારું મજા ક્યાંની ક્યાં સુધી છે? વળી તમારો
 પ્રધાન ઘરડો છે કે જુવાન? સૂર છે કે અસૂર? અને તમે એના
 કહેવા પ્રમાણે ચાલો છે કે મરજી પ્રમાણે? ને મરજી પ્રમાણે આ-
 લતા હો, તો કોઈ કિવસ હેતરાયા હો? વળી તમે કહી લઈ
 ગયા હો? ને ગયા હો તો હાર-થપ કે જત? તેનો વૃત્તાંત યથા
 સ્થિત સમજાવો?

છાપા.

રાજ—નથી વર્ષો હું નાર, હરજી તો નધિ મેં કરિયું,
 રંગ ન કરીયો લંગ, એક દૃશ્યથી ડરિ હું;
 ઉમ્મર મારો વીથ, ઇસકમાં આવી પોંચ્યો;
 કુંવી ઘરડો સૂર, ઘટે ગ્રહ જઈ નવ ગાંજ્યો;

વળિ લડયા નથી લડ્યું નથી, અછત સૌ ધુજને કહે,
નરેન્દ્ર ભૂમી જગ પાળ છું, ખાંધા ખ્યારી પ્રિત હવે. ૧

(એમ કહી ગળામાં હાથ નાંખી સુખન કરવા જાય છે. એટલે)

સૈભાગ્યવતી—પરનારીની પ્રીત, કરેથી કંથર ફેરે;
પરનારીનો પ્રીત, કરેથી આયુષ ખૂરે;
પરનારીની પ્રીત, કરેથી લાજ મિટાવે;
પરનારીની પ્રીત, કરેથી ધર ધન જાવે;
પરનારીની પ્રીતે કરી, ગજપાઠ તન ખળ જશે;
વસુ વિદ્યા યશ હીણુ ધઈ, તનમાં ધજ બ્યાધી ધસે ૧

રાજા—નયિ કર આલ્યો કોઈ, પારકી સ્ત્રિ કયમ કહીએ;
આયુષ એછું થાય, નારદિ જ્યારે પ્રહિયે;
ધર ધન લંપટ જાય, એત્રી ને માડિ કરતાં;
શું થાય તુજને દિન, સુધડનરને, અહિં વરતાં;
પરણીશું આપણુ પ્રીતથી, ખોલ તમારો પાપશું;
હુઃખની વેળા રહાય ધણ, વિદ્યો સંવં કાપશું ૨

સૌ—વણિક કેરી જાત, રાંક છુ હું તો રાજા;
નવ છેડો ભૂરાય જરેયતો રાખો માગા;
વિધ વિધ વચનો ગ્રહે, હોય તે જાતે રાજા;
રૂપ ગુણથી ભરપૂર, સુર્યવંશી જે શાખા;
વળી વિનય ધણા. એમાં હશે, અહો નિશદીન પાળર;
એવા વિત્ત વિદ્વાનનેજ, વરીશ હું તડાળર ૩

રાજા સાંભળ શાણી સૂઝ વણિકના પુલી હું તો;
રાજર્ષી દીનપાળ, વિવશજો છું હું તો.
રૂપ ગુણનો જંગલ, પૃથ્વીમાં તમે પેખો;
ન મળે નારી જોર, વંશમાં કો, છો તેતો,
વળી વિનય વિધી વાણી વંદી, વચન તમારૂં થાપીયે,
હાસ્ય વિનોદી હર્ષે કરી, સુખ શાન્તિમાં રાખીયે. ૪

સૌ—(મનમાં) રાજાને ધણાં ધણાં વચનોએ કરી ખાંધવો કે વિદ્વ વે-
ળા જ્યારે થાય એમ ખારી (રૂપર) ૫

(૨૮)

(સારંગી)

હજી રડા મહિપાળ, બો મનમાં લાગે ધણા;
પરચું ને આ કાળ, પીતુ મુજ માયે જશે, ૧

દોહરો.

રાજા—સાંભળ ચાણી સુંદરી, વેદુ વિવેકી વાત;
દે ચિકા ગૃહ વિતતો, કરજું તેનો ધાત. ૧
આંગળિ લાંબી ને કરે, કાણ પાંચો સાર;
બદે નહારી વાણી તો, જીમ ડાણું તે વાર; ૨
દોકર માયે ઠાકી, હસ્તે હાલ દુહાલ;
સોચન પોણું ને કરે, રોડું ધરિને કાળ. ૩
હો હું ખ્યારી સુંદરી, પ્રમદા આજેય;
ને તુજને વદે નહી, ખેંચી કાડું કેય. ૪
ખ્યારી મારી સુંદરી, ચાલો મારી સાથ;
હું ચે પત્ની માહરી, હું નક્કી તુજ નાથ. ૫
દાંટે તુજને મોકલી, મારે સાર આજ;
હું તુજસર આવી ચડ્યો, રુધે આપણું કાજ. ૬

સે.૦—પ્રાણનાથ, આ આપણા ખેડના જતાંત ઉપરથી રચ્ય માલમ પડે
છે કે, મારે વાસ્તે તમારે; ને તમારે વારતે મારે, જન્મ લેવાની ફરજ
પડી છે. કેમકે જુઓ. હું પિયુને, ને તમે પ્રિયાને ખોળવાને નીકળેલા
છો ખરું કે નહીં?

(અનુબંધ.)

રાજા—સત્ય કેળુ શુણી સ્યામા, વરો અનંગ કર્મથી.
એટલે—ભર્તા પડે તુ જા કામા, સાક્ષાત યુતિ દર્શથી. ૧
સંહાર કષ્ટિ દાનવોનો, કરતા પ્રતિ પ્રેમદા;
(એવો) વરન યુક્ત તારીવો, પ્રાથિત દ્રોહ મિલતા. ૨

દોહરો.

સે.૦—રાજા ભૂમીના તમે, સત વાદીને મૂર.
વિતવાળા વિદ્વાન છો, સ્વાધી વંશે સુર્ય. ૧
રાજા—અરે સુંદરી હું તારી સાથે એક પણ ઉચ્ચાર કરનાર નથી,

કારણ કે (ખેંચ પકડ મિલેકું જોર આતાહે) એ ઉપાણા પ્રમાણે જે મ જેમ હું ઉત્તર આપતો જાઉં છું, તેમ તેમ તું પ્રશ્નવું કારણ જાણ્યા છતાં પ્રશ્ન પુછતીજ જામ છે. માટે હું તને એક પણ ઉત્તર આપ નાર નથી. હું તો મારે પાંચે પડીશ, ને તારા જેવી તો વણસે તાજું લાવીશ, ને પાંચસે સાતસે જનાના ખાતે જમે રાખીશ, તો પછી તુ તે ચા લેખામાં !

એમ કહી રથમાં ખેસવા જાય છે) એટલે

સૌં—રાજાજી હું પણ પાંચે પકડ છું પણ મને વરવાને વાસ્તે તમે જે મિત્ર દ્રોહનુ કાપ માપે લીધું છે તે તમારે માગે ચોટવું.

રાજા—(વિસ્મય પામીને) હવે રહે ખ્યારી, ક્યાં જાય છે? હું તો જરા મસ્કરી કરું છું એટલામાં જાય છે ક્યાં? મારે તો પરણવું છે.

સૌં—રાજાજી, આપ હું માણ તે આપો, ને વચન થાપો, તો પરણું.

રાજા—મનનો અદેશો દુર કરી કરારે માગો. હું સત્યવાદી ને પરદુઃખ ભંજન રાજા છું, તે તમારી કામના સિદ્ધ કર્યા શિવાય કેમ રહીશ.

સૌં—એકતો એકે તમારે જાન લઈ રાજાપરમાં આવવું. અને તે જાનમાં મંડળીક રાજાઓ, સેન્ય, અને સકળ સમાજ સાથે આવવું.

રાજા—ખ્યારી, હું આખી પૃથ્વીનો ચક્રવર્તિ રાજા છું, તે જો સકળ સમાજ સાથે આવું, તો તેના તોરીવું લાણુ પણ તારા તાતથી થઈ શકે એમ છે નહી, તો પછી (ખાવાનાં શું ખોખાં,) !!

સૌં—પ્રાણનાથ, ખોખાં એ શો ઉચ્ચાર! મેં આપને આગળથીજ વણેલું છે કે. મારો પિતા રાજાનો પ્રધાન, ને વળી આખા રાજમાં ને આખા પુરમાં પ્રોતો વિત્તવાન શેઠિયો ગણાય છે, અને હોડામાં (કમળશાથીજ કમળ પ્રકૃતિત રહેલું છે) એ વી કેલેવત સેલસપાટે દિલમાં રતી રહેલી છે, માટે કરારે લાવજો; ને આજથી હું આપની પત્ની થઈ શકી.

રાજા—ત્યારે તો કાંઈ ફિકર નહીં હું લાગીશ, પણ મારો વિચાર એ વા છે કે, આપણે અહીં ગાંધર્વ વિવાહ કરીએ તો કીક.

સૌં—ત્યાં પરણવાનુંજ હસતો. આપણે અહીં વગર કારણે ગાંધર્વ વિવાહ કરી નિરંજન નિરાકાર ધર્મના પ્રધાન થવું, એમાં શો માલ,

સજ્જન—માલ તો વણિકને ત્યાં, ખણુ મારૂં મન તને દ્રષ્ટિ ગોચર થયાથી
મદનના મદે કરી મદમાં મચી રહેલું છે. માટે અખ ઘણી ઠંઠો
પાડય? મારો જીવ ખણુ શું ચાય છે.

સૌ.—(મનમાં) અહો ઇશ્વર શી તારી કુદરત ! કે જ્યારે હોય ત્યારે મારે
સંભારવાનું મન થાય છે, ત્યાર પેડેલાં પ્રાણનાથ સંભારે છે
કે મારૂં માન રહે છે. (એમ ધારી રખત) મારા પ્રીય પ્રાણ
નાથ, આપતો આંગળી આપતા સોરો પોંચો લખ જાઓ
હો, જુઓ મેં પરણવાને હા પાડી. ત્યારે તમે કામ તૃપ્ત કર-
વાનું કાણડયું. ને તે સરથે ત્યારે ખીજી કાદરો. એમાં ખી-
લકુલ સંદેહ નથી.

ઉપેંદ્રવજ્ર છંદ.

રાજન—સરે અમારું મદમાતુ કૃણુ, ન ખોલુ પ્યારી ફરિ કાંઈ વેણુ.

સૌ.—પ્રતી પતી છે મદમાં ચડેલા, જીવંતિ જોડે નહિ કાં હજેલા. ૧

જીવાન પ્યારા જરિ હર્ષ માલો; વિધીવતી આત્મજ એક આલો,

રાજન—ઉમંગ આગ્રી મનમાં જણાવી, પિણ અનંગી ઝટ મેં સમાવી. ૨
એટલે.

સૌ—

દોહરો.

સુંદરી કે સારૂં થલે, સર્વ આપણું કાજ;

જાઓ તમો પુર વિષે, અખંડરો, આ રાજ. ૧

તેથી અધિકારો, તમે, કુચળ રાજ કુંભાર;

એ આશિષ છે સુંદરી, પ્રાણુ પ્રીય ભરથાર. ૨

રાજન— અખંડરો, પ્રગદા તમે, માન તાત સૌ સાથ;

સમરણ મારૂં ધરીને, રહે જીવી દિન રાત. ૩

ખોલો ખીજી વાત છે, નાત જાત નહિ ખોડ;

હથેલી ક્યારે આવિએ; પોંચે મુજ તુજ દોડ. ૪

સૌ— આજે સાતમ શોખ છે, અહો લાગશે આઠ;

પૂનમ દીન પધારજો, રાજપુર સૌ સાથ. ૫

જે જે ચિહ્ન સા માહરી, હોધય જરૂખા માંય;

લગન ચિન્હ જો હોયના, લખને નાસો ત્યાંય. ૬

- હરી લાવજો પાદરે, કરજો અદભૂત કામ;
પરણવાનું ના કહે, યુદ્ધ કરો તે કામ; ૭
પરજીને પાછા ફરો, લેજો મુજને સાથ.
વંદો કહુ છું એટલું, ભુલશો માં હે નાથ. ૮
- રાજો— સાહે સાણી સુંદરી, કરીય હું તો એમ;
કરીય સુશ ક્ષણ નીપજે, ખોડ ન આવે તેમ; ૯
- સૌં— ખેલું બેળા નાથજી, પ્રોઢો વંશી ભાગ;
દોલ નિશાનાં તાયફા, વાજાં વિધ વિધ રાજ. ૧૦
લાવી ઠંકા ઠોકજો, ધૂળવજો ધજ ગામ;
(બાણે) રાજ લડવા આવિઆ, તોડે ઘર લે કામ. ૧૧
નક્કી કહુ છું નાથજી, ચૂકો નહિ તે વાર;
વીધ વિધ આભૂષણ સજી, ખનો વંક તે વાર. ૧૨
- રાજ— સાંભળ સાણી સુંદરી, શેઠ તણી કુંભાર;
ખાસ ચાલ છે વંશનો, ચૂકૂ કયમ કાણુવાર. ૧૩
ખારી ધારી ધેર્ય તું, જોજે મારી વાર;
તુચ્છકારિ હોય તુજને, યજે અથ અસ્વાર; ૧૪
- સૌં—વાર પ્રાણુનાથ તેમ કરીશ, પણ હવે તો રજ માણ છું.
રાજ—પ્રીયા, હેક્ષિવાગ્નુ સુંળન તો કરાવ?
- સૌં—મારા પ્રાણુ પ્રિય ખારા પ્રાણુનાથ તું ક્યારે ના પાડુ છું, એકનાં
ખે કરો (એમ કહી શૂલાણના કુલ લેવો ગાલ ધરે છે.)
- રાજ—(અખન કરીને) પ્રીયા, મને તાર મુખાર્ચિક જોઈ જવાનું મન થ-
તું નથી.
- સૌં—છુટકો છે, (એમ કહી પરીક્રમાણુ કરી પગે લાગી પંથ પડે છે,
ને રાજ પણ ધર તરફ ખસતાં કરે છે)

પ્રવેશ ૨ જો.

સ્થળ, રાજનું ઘર ને એક અરણ્ય,
પાલ, રાજ, પ્રધાન, શત્રુ દેવિ અને તીસ્મારખાન.

અનુષ્ટુપ છંદ.

સાવદેવિ—વચ્ચે ક્યા યુવા રાજ, વેદાંત સ્મૃતિ ધર્મથી.

ચાચ દેવો ગ્રહી માઝા, આધ્યંત સુધી હર્ષયી. ૧

રાજા—

દોહરો.

હું પોંચો રજુને વિષે, ખાધો પ્રોઠો શાપ;
તે વદવા જેવો નથી, નહિ વધુ મારી માત. ૧

સત્યદેવી—વધુ વિદ્યા પાશે ફના, ગિદ્દી સિદ્ધી રાજ.
માટે ખોસો આપદા, ખેસે પ્રોઠાં પાપ. ૨

હુરીગીત છંદ.

રાજા—હું નગર છોડી નીસર્યો ને આલિયો રજુને વિષે,
ત્યાં હુરગ મજ દ્રષ્ટી પડયું શર મારીયુ તને ચિશે;
શર વાગ્યુ તેના હાડમાં પડ્યુ ઉચ્છ્વળી ધરાણી વિષે,
(ખોટ્યુ કે) દુઃખ માત યુવતિને પડે તે પાપ નાપ તારે ચિશે. ૧
વળિ માત યુવતિ આવી તેની શાપ દાષો સો ધણો,
વીયોગ ધાળે ખ્યારે તારી તુજ જળીના મા તણો;
સુગ્રી શાપ હુ દિગ્ગંઠ થયો પડિયો ઢળી ધરાણી વિષે,
સુહા વળ્યે રથમાં પધારી આલિયો રસ્તા વિષે. ૨

(એટલામાં શુભપાત્રુ પ્રધાનજી સત્યસાગર પ્રવેશ કરે છે, એટલે)
'સત્યદેવી—અહો! પ્રધાનજી, આ છેલ્લાએ તો મારાને માટ વાળ્યો દેખાય છે.
પ્રધાન—એકું તે શું છે રાજ માતા !!!!!!!!!!!!!!!
સત્ય—મા, ને પત્નીનો વિયોગ થવાનો શાપ ખાઈ આવ્યો છે
પ્રધાન—(વિસ્મય પામીને) અરર એ શી ગજબની વાત ! ! ! પણ
કાંઈ ફિકર નહી. કારણ કે જ્યાં સુધી રાજાજી પરણ્યા નથી,
ત્યાં સુધી વિયોગ થવાની વાત ખનવી અશક્ય છે. ખરું કે
નહીં?

રાજા—(આશ્ચિંતા)પરણવાનુ પણ ખાનું લાવેલો છું.

પ્રધાન—(વિસ્મય પામીને) કયાંથી વાર?

રાજા—(મોં મલકાવીને) ચિકાર કરવા ગયો હતો ત્યાંથી.

પ્રધાન—રાજાજી, આપ કહેતા હતા હતા કે રૂપ શુણ અને જ્ઞાનથી
ભરપૂર હશે, ને મારા રાજપ્રાસાદને શોભે એવી હશે, તેની

સાથે લગ્ન કરીય. તેનું કેમ વાર ? ?

રાજા—તેથીજ, ને વળી તે કરતાં પણ ત્રણ છોગાં વધારે ત્રણી.

પ્રધાન—(હસતે વદને) જરા રૂપતો વર્ણવો ?

રાજા—

(તોટક છંદ.)

શિથ શોભિત કંદ્રપ દુલ્હન પાણ્યું, દિલ દેખત ચંપક વર્ણ કળ્યું;

કુચ લાલ કઠીણ ખિલા સરખાં, મદ મધ્ય મયેલ અમે પરખ્યાં. ૧

સુક કોકિલ મોર અમે મૃગલાં, સુદ્ધ મનોહર વેણુ બલાં;

કુળિ જાનુ હતી કદળી સમ તે, હરણી સમ ચેકતિ તે વનમે. ૨

નિરખી નિરખી કટિનેજ જુએ, મન મોહિત યે મુખ પાણિ સુએ;

ધણિ શાણિ નિવેકિ ગુણી તરણી, વદુ તો વદુ હું સધણું વરણી ૩
પરધાન કહે સુણ રાય તમે, બલિ છે બરપૂર મનેજ ગમે;

ગુણવાન બલી તમ સાથ વરી, નૃપજીજ વઢો કયમ પ્રાપ્ત કરી. ૪

રાજા—જુઓ મેં આપને હું મુર્છામાંથી ઉઠ્યો, ત્યાં સુધીની ખનેલી ખીના કહી. પછી હું મુજપરાને માર્ગે જતો હતો, તેવામાં વેગળે આ ઉપર વર્ણવેલી કલત્ર ઉપર કોઈ ધાતકી માણસ જીલમ કરતો નજરે આગ્યો, તેને મેં અદ્ભૂત યુક્તિથી ધન્યરની હજુરમાં હાજર કરી ચુવતી સાથે વાતચિત કરી ગાંધર્વ વિવાહ કર્યો, ને છેવટે પુનઃ ને સોમવારનું લગ્ન નિરધારી પાછો કર્યો છું. તેનું ગામ રાજપુર. નામ સૌગાગ્યવંતી. સાસુ સસરે રૂક્મણી ને કમળશા. સાળામાં સુન્ય. ને ગામના રાજાનું નામ શ્વેતસિંહ છે.

પ્રધાન—(અચંપો પામીને) હેં હેં હેં!!! ત્યાં સુધી એ નક્કી કર્યું છે ?

રાજા—(મોં મલકાવીને) હા હા હા પ્રધાનજી હા વળતી કાંય ?

પ્રધાન—ત્યારે તો ચાલો, લગ્નનો સામાન તૈયાર કરવા માંડીએ.

(એમ કહી જે જે જોઈએ તે તે મંગાવે છે.)

રાજા—પ્રધાનજી, હજી એક વાત રહી ગઈ છે.

પ્રધાન—કહોજી, શું રહી ગયું છે ?

રાજા—મારી પ્રાણ પ્રીય પ્યારી પ્રીયાએ મને સુચવેલું છે કે, એમે વાણીયા છીએ ને આપ સત્રી છો, તો વખતે મારો પિતાં હસ્ત મેળાપ કરાવવાની ના પાડે, તો હરણ કરજો. એવું કહેલું છે, મારે

સેન્ય તૈમાર રાખજો. હો?

વળી આપણા સઘળા ખંડિયા રાજને ને મોટા મોટા શેઠિયાઓને કઠોત્રીઓ લખજો કે તેઓ લગન ઉપર સાથ સર્વે વેહેલા પધારે અને તેમને શિરપાવમાં આપવા સારું મંડિલ, જામા શાલ, પદ્મ, ઘોતીજોડા ને કિંમતી પાઘડીઓ. નિશોળીઆઓને વારતે રમ-શ્લોક ચોપડીઓ. કુમારીકાઓને વારતે અતલસ, કિનખાળ, ગ-જઆણી, માટિન, છુપસુરત રેળ ને કિંમતી મિઠાઇ, એ પ્રાંત જલ્લા, તાલુકા ને તેનાં ગામડાંઓ ને ચોરે પુનમ ને સોમવારને દિને હવાયે કરજો.

વિશેષ એટલુંજ કે ઉપરના પ્રાંત જલ્લા તાલુકાના ને ગામડાંઓમાં સરકયુલર નંબર [૮૦૨] થી જાહેર કરો, કે રાજા હવેપતિનું લગન સદરહુ વર્ષના માહા સુદી પુનમને રોમવારનું નિરધાર્યું છે, માટે સઘળાઓએ દશ દિવસની રજા પાળવી ને તે દિવસમાં કોઈને શિક્ષા કરવી નહીં ને જૂના દેદીયોને મુકત કરવા વળી દશ રૂપિયા પગાર વાળાને એક રૂપિયા જાસ્તી એટલે દશના અ-ગિઆર આપવામાં આવશે. એ પ્રમાણે સઘળાઓનો દરમાયો વધારવામાં આવશે.

સ્પષ્ટ નંબર [૪૮૪૯] થી જાહેર કરવાનું કે સરકારી નોકરમાં કોઈને પાંચ રૂપિઆથી ઓછે દરમાયો આપવામાં નહીં આવે. સહી સત્વસાગર પ્રધાન.

સહી અજીતસિંહ હવેપતિ.

કઠોત્રી લખાવે છે, ને મોકલાવે છે એમ કરતાં કરતાં અ-રજુ અસ્ત થાય છે, ને અકોર નેપોયાણનો પ્રીય મંદ્રમા ઉદય થાય છે એટલે પ્રધાન નિજ મંદીરે પધારે છે, ને ખીજે દિવસ થાયજો દિવાન દરબારમાં દાખલ થાય છે, ને રાજને પ્રધાન વા-તો કરે છે. એમ કરતાં કરતા ચારે વાગી જાયછે. એટલે

રાજા—પ્રધાનજી, આજ ગત્રીએ રાજપુર જવાનું છે, માટે સ્વારી કરી આવીશું?

પ્રધાન—હા, હું તો તૈયાર છું. (એમ કહી) એ જે તીરમારખાન?

તીરમાર—હાંજી આજે આપની હજુરમાં હાજર. કયા કામ હો?

પ્રધાન—સભનું સ્વારી બના હે, માટે સૈન્ય તૈયાર કરી

(તીસ્મારખાંન જાય છે; ને સૈન્ય તૈયાર કરી લાવેછે, એટલે માફર ઘોડો લઈ આવેછે, કે રાજા બેસી ચાલવા માંડે છે. રસ્તામાં જતાં એક હરણુ પેકતું રાજાને નજરે પડે છે, તે જોઈ)

રાજા—પ્રધાનશ, મને તમને તથા સૈન્યના તમામ ઘોડેચારોને સખડ તાકીદથી ખખર આપવામાં આવે છે કે આ હરણુ થેકે છે. તેને ઘેરા લાડી આંતરે? ને તે ઘેરા પૈકી જેના અથ તજો, થઈ હરણુ જાય તેજી પકડવું અથવા મારવું ને તે પ્રમાણે નહીં વર્તે તેને રાજા છત્રપતિ [૫૧૭] મા કાકદાની- [૭૭], મી કલ-લમ પ્રમાણે અવળી ગાણાએ ઘાલી પીડી નાંખશે એમાં બી-લકુલ સંદેહ ગણવો નહીં ને એ બાબતમાં કોઈની વગ રામ કરવામાં નહીં આવે. [એ સાંભળી]

પ્રધાન—

દોહરો.

(મનમાં) મુજ અથે જો જાય તો, આવે મારી મણુ.

જળે નૃપ તોરી તજે, કડું છું નમિને મર્યુ. ૧

હરણુ જશે આપણુ તજે, હવ જશે તત્કાળ.

જળે રાય તોરી તજે, દદને મોટો ફાળ. ૨

મુલાં કે અલા હુદા, પેગંબર સુલતાન;

માર્યા જતા અખ ઘડી, હોડો હુઆ સલામ. ૩

(એવામાં દૈવયોગ તે, મુલાં સૈન્ય દીવાન;

એ સૈના કંકાસથી, પામ્યું હરણુ જ્ઞાન;

ચિત્તમાં ચેતી ચતુર તે, નાહુ કરીને શોર.

રાજાના તોરી તજે, નિકળ્યું કરીને જોર. ૪

રાજા કોપી કોંધથી, માર્યો ભાણે જ્યાંય;

હરણુ થેકી દોડીયુ, મારી કુદકો ત્યાંય.) ૫

રાજા—

(સોરઠા.)

જાઓ તમે સાજ, વહુ તે વહજો માતને;

હરણુ મારવા કાજ, રહો છે આત્મજ વાટમે. ૬

આંખા કચ્છ સૌ શેર? કે જે પ્રતિજ્ઞા કરી;

માટે આંખા ધેર, અમા તહીંથી સંચરી. ૨

(ભુજંગી છંદ.)

પ્ર૦—હેરે રાય સુણો કહું વાત સાચી, પકી ઉમ્મરે શું રખો પુદ્ધિ કાચી;

ધરો ધૈર્ય રાખો ન ઉભંગ આઝી, વદુ લાભ માની ચલો ધેર કાજ. ૧

રાજા—નમીને કહું સર્વ સાથી અમારા, અહીં હર્ણુ મારી વણું ધેર ખારા;

જખી રૂઢ એકાદશે મંત્ર ખાણે, મુઠ્ઠ તર્ત તે છોડશે હર્ણુ પ્રાણે. ૨

પ્ર૦ ગયુ હર્ણુ નાશી નથી વાત છની, વલેશી ધરો રાયજી પાણવાની;

ભલી રાજા વિદ્યા શિખી કયાં શુભાવી, રૂઢાકત્ય મધ્યે કરો કયાં ભવાઈ ૩

રાજા—સુણો સૂર શાણા વિવેકી પ્રધાન, વદુ લાભ માની વજોને દિવાન;

નહીં માનશો તો ધણો માર ખાશ્યો, ફૂટે હાલ ખેલાલ તો ધેર જાશ્યો ૪

ઉભા જે રહેા તો અખી માયુ છેદુ, થઈ કેધિ મોહાસ્તરે છાતી ભેદુ;

રૂઢ કેણુ માની વજો ધેર કાકા, જજો ધેરને ખોલજો સત્ય માતા. ૫

પ્રધાન (મનમાં)

દોહરો.

અફિણુ કેરી દેરમાં, સામું ઉચરે સાથ;

અફિણુ ઉતરશે એટલે. નમશે જોડી હાથ. ૧

માટે વંદીને વદુ, સાંભળ શાણા રાજ;

(૨૫૪) હરણુ પકડી મારીને, આવો ધર નૃપરાજ. ૨

રાજા—જાઓ શાણા સૂર હે, પ્રધાન જાણી પેર;

હરણુ મારી ઝડપથી, આવું છું હું ધેર. ૩

સલામ કરીને જાય છે, પ્રધાન તેણીવાર;

હરણાની પાછળ જઈ, વદયા રાય ઉચ્ચાર. ૪

(ઇદ્રવિજય છંદ)

રાજા—ભૂચર મૃગ વિવેક થકી વનવાસ તજી ભુવને મુજ આલો;

હરણુ—ખંધન મુજ કદી ન કરો સુલ ભોજન રાજન જે પ્રતિ અલો;

રાજા—એજ રીતે કરશું મૃગ રાજન અદલશોજ, કુલર્મ નિવારો,

આવતુ પાસ ન નાશિય ખીકથી મૃગપતિ મન હામ ન હારો. ૧

(૫છી હરણુ પાસે આધ છે, એટલે હરણુને લઈ શુકન જોતા દુખ-

હાં ખોતાં રાજાપુરમાં પ્રવેશ કરે છે.)

પ્રવેશ ૩ જા.

સ્થળ રાજનું ઘર ને રસ્તા

પાત્ર, રાજા, પ્રધાન, સત્યદેવિ, દાસી, સૈન્ય અને માલી માલણ.

પ્રધાન—રાજાને જોઈ (મનમાં આશ્ચર્ય પામી) માહારા વડાસા ખડુ હોં-
શીઆર નીકળ્યા!!

એક વખત ચિંકાર કરવા ગયો ત્યારે શુણ અને જ્ઞાનથી ભરેલી
કુટડી પ્રેમદા પરણીતો આવ્યો ને આ વખતે હરણને નહી મા-
રતાં પકડી લાવ્યો અહો! શી ધધરી કુદરત! (સ્પષ્ટ) રાજાજી.
હું ને સત્યદેવી આપના ધૈર્ય વિષે હમણાંજ વાતો કરતા હતા.
એવામાં આપ આવી પહોંચ્યા.

રાજા—પ્રધાનજી, મને આજ કાલ કરતાં વીસ વર્ષ થયાં, હું કાંઈ નાનો
નથી તેમ, હુદ્દિ હીંણુ પણ નથી, કે તમારો ગાંજો જાઉં. હું તો
અદ્યક વિવેકી ને ઉમદા વિચારનો આદમી છું. સમજ્યા કે નહીં?

પ્રધાન—ભાઈ સાહેબ, મેં આપના વિરૂદ્ધ એક પણ ઉચ્ચાર કર્યો છે?

રાજા—ના શેનો કરે! તમારા મનમાં તો એમ હતું કે એનાથી હરણ
હોર થવાનું નથી, તો પકડવાનું શું પાંદડાં! માટે એનાથી પરમ દહાડે
હસ્ત મેળાપ થવાનો નથી. એવી ગપો હાંકતા હતા. ખરું કે નહીં?

પ્રધા—(નમ્રતાથી) જી, સાહેબ. એમ તે હોય! જેણે જેનું રૂપ કળી ન
થકાય, એવો રૂપશુણી ભરેલી પ્રેમદા એક નિમિશ માત્રમાં
પ્રાપ્ત કરી, તો એક જુજ હરણું તે શા લેખામાં? પણ આ હ-
રણના હસ્તા વદનથી એટલું તો સ્પષ્ટ સાબિત થાયછે, કે આ
હરણુ આપે જોર જીલમથી નહીં, પણ ફેસલાવીને લાવ્યા દેખા-
એ છો. ખરું કે નહીં?

રાજા—વાહ વાહ વાહ પ્રધાનજી વાહ !! તમારી હુદ્દિ તો અણહદ દે-
ખાય છે. કે હું ફેસલાવીને લાવ્યો, તે પણ તમે પરખ્યું અહો!
શી અક્કલ!

(એવામાં દરબારમાં દાસી પ્રવેશ કરે છે.) ને

દાસી—રાજાજી જનાનખાનામાં પધારો.

(એ સાંભળી રાજા જાય છે એટલે)

સત્યદેવી—અહો! મારા પ્રાણુપ્રીય અક્ષય પુત્ર, આ ખાનગી ઉપર પધારો.

(અહીં શબ્દ બેસ છે. એટલે પૌવના મહે કરી મદમાં મળી રહે-
લી અગ્નિ, કૃષ્ણા ગીતથી અને ફુલ, પાન, યજિયા ને પાણી
ની વાંછી કરી પીઠી ચોળવા મંડી. જાય છે.)

પ્રધાન—

દોહરો.

પીઠી ચોળી ઉઠિયા; મયા ગૃહની ખાસ;
સાથવતી મસળી ઘસી સ્નાન કર્યું તેવાર. ૧
જળતી આયા ઘર વિષે, ખેઠા ઘરની માંય;
આભૂષણ ખૂબ ઓપતાં, સજવા માંડ્યાં ત્યાંય. ૨

(મનાહર છંદ.)

જાતરીસ ડેરીવાળો, કિરીટ ધર્યો રૂપાળો
લેધી ભાતુ સમ મુખ, દીસે રૂડા રૂપમાં;
કાને કુંડલોજ શોભે, ગળે ગળચવો ઓપે;
હવણું હીરાની કંડી, વરમાળ જુથમાં;
જુજે ખાનુખંધ ખાંધે; કટીમાં જાંભેરો ગાંધે,
હાથે લેટ વિંટીયાને, પાંગી મણી ખંધમાં,
કેડે સોનાનો કંદારો, પગે ગોળ જાત તોડો,
માથે મોતીનેઠ છે તોરો, દીસે ખીજ નંદમાં. ૧

માલી માલણ— માત્રી માલી માલણુતુ, માથે મરઘ મોગરાનો.

સુલહાવરી યુગાખ, ફુલ જુથજાળ;
અવો અધિકો અતારે, આપ્યો અંન આપનારા,
ખૂંપ ખૂંપ ખિલિ ગ્લો, મુઠો માથે રાયજ;
સાફ સતવાર જાગે, અખંડ હમેશો રાજે.
જાઓ જુજ જુકન જોધ, પામો પુર લાવજ;
પુરમાં પધારો વેલા, પુરમાં પધારો વેલા.
માલો મદમાતી સાય, રૂડો રાજદાવજ. ૨

(પછી નરેન્દ્ર ગજેન્દ્ર ઉપર ગોઠવાઈ ચાલવા મંડ્યા ચાલતાં ચાલતાં)

શબ્દ—

દોહરો.

પ્રધાન સાથા ચોળ, અગ્નિ મારી વાત,

કહી હરણુ કશું પડે રજે મારી સાથ. ૧
 જોગરો સભજે તમે તરકસ તીર કમાવ્ય
 ફરવી પાસે રાખજે અર્થે સખજે આણુ. ૨
 વખી વદો દિવાનજી, રસકુ ફડી વાત;
 મોહિત થે મુછા દહું, એવી અગ્રીત વાત. ૩
 પ્રધાન—જો હોતો રાજ તમે, વર્ણુન કહુ સુખ પેશ
 ફોજ તજું વર્ણુન વદુ, આવે અફિણી હેશ. ૪
 રાજ—આપની મરજી વદો ત્યારે.

હોહરો.

પ્રધાન—રાજ ખેડા ગજ વિશે, ફોજો અમે જાણ;
 પેદજ માલે પગ થકી, ધડિએ ગાઉ કપાણ, ૧
 આરઠ હાંકે અશ્વને, ખંદુક સિંગિત સાથ,
 હટે ડંકા નાંખીયા, ભાજે જૂમીનાથ. ૨
 ગોજો દારૂ તોપ છે, હરતે ખાણુ કમાન;
 ખંજર રૂપતી સાંગ છે કાપે ધાડુ રાન. ૩
 વખી સમરોરો સોલતી, છરા કટારી સાર;
 જંજળયોના જુથમાં, ગોળાનો નહિ પાર. ૪
 દામો મૂકી ઢળકતી, છત્રિય આયુધ સાથ,
 રોહો પાઠયા પાલખી, મેનામાં મા સાથ. ૫
 ખીજ ધર્મી નારીયો, ખેઠી રથની માંથ;
 ગીતાં ગાવા કાજ તે, આવી સાથે ત્યાંથ. ૬

એવામાં શહેર નજરે પડ્યું એટલે,
 જુણજે સઘળા સૈન્યના કાઠો મનની ખીજ;
 સાવધ રો, સમરોરીયા, પુર આનંદુ નજી. ૧
 ખિંગલ ખારે પૂંકીયાં, થયા સર્વ તૈયાર,
 જરૂમે ખેઠી મેમદા દીઠી રાયે ત્યાર. ૨

રાજ—રાજ કહે પ્રધાનને જુઓ તમે આવાજ
 પેલી જરૂમે ખેઠી છે તે પત્ની નીરધાર. ૩

પ્રધાન—જેતાં મોહજ પામીયા, જીજ રાણો સુર;
 અગણિત જુણગણ છે, જાણ મિંતાહર. ૪

અંક ૩ નો.

પાત્ર.

અજીતસિંહ સામ્યપુરનો સબ, ને સૌભાગ્યતંત્રીનો
પતિ.

સૌભાગ્યવંતી તેની સ્ત્રી, ને રાજપુરના વણિક પ્રધા-
નની દુહિતા.

સત્યસાગર તેનો પ્રધાન.

હાંડીશેઠ તેનો સિપાઈ.

કમળશા તેનો મસરો.

રૂક્મણી તેની સાસુ.

શ્વેતસિંહ રાજપુરનો રાજા.

કમળા સૌભાગ્યવંતીની સખિ.

રૂપાળી બાઈ બીજી સખિ,

સત્યદેવિ અજીતસિંહની માતૃશ્રી.

રાજલી તેની દાસી.

ભુંગળ ભટ કમળશાનો ઉપાધા.

અલોકિક પાત્ર.

વૃષભદ્રજ (શીવ) અજીતસિંહનો શાપ મથ્યા (નીવાર-
ણ) કરી સુખશાન્તિને આનંદ આ-
પનાર.

પછી અટપટ આંચો એનિ માતા હતી જ્યાં,
જઈ શિશ મૂકી ખાજે પાય બંદી નમ્યો ત્યાં;
જરઠજરઠ કાકા કાકિયો ને પ્રધાનો.

નમન નમિ કરીશું ભાઈને તો સલામો. ૨

(એમ કરતાં આઠ વાગીયા, એટલે રાજર્ષિ સ્નાન કરવા પધાર્યા)

નહિ નહિ નહિ આંચા રાજ માતા કુમારા,
કટિ કશિ કટ પાંધી ચોદ પેદાં સવારા;
મળિ મળિ મળિ આંચા જાણ્ય મોટી સવારી,
મદન અચુત એપે રાય તે ચક્રધારી
દશ ધડિ દશ પગ એ વાડકામાં થઈ જ્યાં,
ગણિક ઘણીક આવી નાચવાને મચી ત્યાં;
અકિણ અકિણ ઘોળ્યું નાત ધારા પ્રમાણે,
વિધ વિધ પકવાનો આણિયાં તેજ ટાણે. ૪

વળિ છતરિસ રાગી રાગ ત્યાં તો ગવાયા,
મલન ટનટિયોને સોર કાઢે ભવાયા;
વળિ ઇજવળ અંગે રત્ન હીરા દિપાવી,
સરવ મળિ મળીને રાય નિર્મે નિહાળી. ૫

કમળશા—કેમ શ્વેતસિંહ સૌભાગ્યવંતીને વળાવાનું કેમ કરીશું?

શ્વેતસિંહ—શું કરવું છે? વળાવો.

કમળશા—ત્યારે હું સૌભાગ્યવંતીને પુછું?

શ્વેતસિંહ—એમાં શું પુછવું છે? એતો હાજ કહેશે કારણ કે એ પ્રસંહ
કરી ખોળી લાવી છે, માટે મળવા આવુરજ હશે.

કમળશા—કેમ સૌભાગ્યવંતી ખેન સાસરા તરફ જવાની સ્પૃહા છે?

સૌભાગ્યવંતી—હા પિતાજી, હું તો તૈયાર છું, પછી આપની મરજી.

કમળશા—ત્યારે જાઓ શણગાર સજ્જા માંડો?

જાથ છે ને રક્ષમણી સણગાર સજ્જા છે

કમળશા—ભુંગળભટ, જુઓને આતો વાગતું વાગતું માંડવે આંખું,
ત્યાં સુધી શું કરે છે? અટ કરો અટ કરો?

ભુંગળભટ—ખેનને શણગાર સજ્જા રથમાં ખેસાયાં (તે જોઈ)

કમળશા—અરે રૂપાળી ખાઈ! જુઓને, આ સૌભાગ્યવંતીનું રૂપ તો ધન

દ્રાણી માફક ભાસે છે. ખરૂં?

રૂપાળી—ભાસે છે તો એમ, ને ભાસે તેમાં શી નવાઈ? આજને મમે
ને આજના વખતમાં એની ખરોખરી કરી શકે એવી કલત્ર આ
લોકમાં તો ભાસતી નથી, પછી ઇશ્વર જાણે,

સૌભાગ્ય—જુઓ રૂપાળીબાઈ, આ કમળા મારી જ્યારે હોય ત્યારે હાંથી
કરે છે. હું પરણી નહોતી ત્યાર પહેલાં મને મેણાં મારી ત્રણ ફે-
રી રાવરાવી હતી, વળી હું મારા ધગધણી પ્રાણનાથ જોડે હ-
રત મેળાપ કરવા બેઠી હતી ત્યારે કુખમાં નખવતી ઝીણી ઝીણી
સુંઠીઓ ખણતી હતી તે જુઓ? આ લાલ થયું. (એમ ક
હી કુખ ધરે છે.)

રૂપાળી—એમાં શું. એતા હરખની સુંઠીઓ.

(એટલામાં રૂક્મણીબાઈ પ્રવેશ કરે છે) ને.

હુરીગીતછંદ.

રૂક્મણી-સૌભાગ્યવંતી સુંણ મારી વીનતી વિવેકધી,

જે શિશ નામી સાષ્ટને ફરી વંદજે મારી વતી;

ફરિ પ્રાણનાથ પગે નમી સુખ સાવધી સારી થજે,

ખટુ વાલો ખ્યારી લાણ એણું કલ્પ તું કરજે સરે. ૧

કુળ કલંકી કૂડ વાતને સાથમા સટકાવજે.

સૌ સાથમાં મધુર વદી સુખ આખર ખૂબ કાઢજે.

ભતીને જઈ ચાલિ કરશે નહિ ખનેલી કો તણી,

ખાંડે તોણ ખટ ખાટકું રસ મેળવી વળિ વણી વણી. ૨

શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ ડગ ભરે ને જામનીમાં જો જશે,

તો આખરૂંયી હીંણુ યદને રિદ્ધિ સિદ્ધિ હીંણુ થશે.

દાસો તણા હુણણુ તખતી શીખ દેજે સાયને,

રૂપાનરો નવ કલ્પ કૂડાં ભાખજે ઝટ નાયને. ૩

પ્રિત ખાધશે નવ પરપુરૂંની તાણીને વદશે નહીં

ખટુ ભાખતી નથી હુંજ હમણાં છુંજ ડાહી ચણુ ગ્રહી,

વળિ વાત કહુ છું વ્યાજખી તે રાખ્ય હુંયે દીકરી;

ભરથાર કથનો શિર ગ્રહીને ચાવ્ય હોંશે ઠિર કરી. ૪

(એટલુ કહીને રૂક્મણી પાછાં વળે છે એટલે)

કમળા ને રૂપાળી—સૌભાગ્યવંતી પિયુને પ્રસન્ન કરજે. હો?

(પછી સૌભાગ્યવંતી રથમાં ખેંચી રાજા પાસે આવે છે.)

રથજી અજીતસિંહનો તંબુ.

પ્રવેશ ૩ ના.

પાત્ર, અજીતસિંહ, સૌભાગ્યવંતી, સત્યભાગર; રૂઝમણી ને કમળા.
(ને પરીકમણુ કરી પગે લાગે છે, પછી જનનાખાનામાં જઈ સાસુજીને
પગે લાગે છે એટલે સાસુજી આશિર્વાદ દે છે એટલે પાછી અજીત-
સિંહ પાસે આવે છે એટલે,

અજીતસિંહ—

હરીગીત છંદ.

સુણુ પ્યારી મારિ મારિ નારી દુખ વિદારણુ કામની,
આશ્રમ થકી અળગી થઈ તે વાત ભાખો ભામની;
બળતો ખનેલી વાત મરે આદ્યથી અંતે લગી,
હે પદમના તું ગર્ભ તુલ્યે જોલ્ય સુણિયલ ગેહિની. ૧

સૌભાગ્યવંતી— હું હરખમાં થઈ જઈ ગરક ચાલીજ મારા પૂરમાં,
ખડુ વેગજે દ્રષ્ટી પડયા દશજન હલેલા કરમાં,
તે દેખતામાં જવાળ ઉઠી પાયથી માથે જહાં;
(જાણું) આ વારતા આવી ખન્યુ શું થાય જુગદાધાર ત્યાં. ૨

વળી મન વિચારી યુક્તિ કાઢી સુણા નાય ધાણુધરા,
જોલો વદન કોણ નહીં તો ખાદ્ય કડા કોંકરા;
સુણતાં થયા દિગમૂઢ બળિયા જાણી વનની ભધરેવી,
નાહા સૌ મહલ નંદનો તે જીવ લઈને ધરધરી. ૩

રાજા-ખભો થાખડીને

(માલિની છંદ.)

અધિક અધિક યુક્તિ પ્યારિ મારી ચતુરા,
અધિક અધિક લોકો છેતર્યા કોડ ફેરા;
અધિક અધિક માર્યા ચોરને પારધીયો,
અધિક અધિક ફેરા ખાંધી તેં પ્રેમ જોડયો.

સૌભાગ્યવંતી—પછી હું ઘેર ગઈ ત્યારે.

રૂક્ષમણી અફો !!! મારી પ્રાણપ્રીય દુહિતા તું કયાં ગઈ હતી ???
સૌભાગ્યવંતી—

અનુબંધ ૫ છંદ.

ગૈતી મામાળ મધ્યે હું, માલીતી સૌ સૌ સાથમાં;
ખરો વતાંત મેં ભાખ્યો, એંધી મામીએ પાથમાં. ૫
રૂક્ષમણી—કયે દિને કયે વારે, કંઈ તીથીને માસમાં.
ગૈતી કોની સાથે તું, કયાવેનના સાથમાં. ૨
સૌભાગ્યવંતી—શુકલ પક્ષમાં ગૈતી, વાર સોમને સાતમે;
કાર્તિક માસ મધ્યે તો, વણિકવેન સાથમે. ૩
રૂક્ષમણી (કોષમાં) વદને સત્ય પુત્રી તું, રંધી મારીય ઝોરડે;
ગજે ફાંસો ધાલીને, મારીય લાંબે કોરડે.
કરીમ આત્મ હત્યા હું, તારી કુળવંતી કુંવરી;
જીવવાની કરો આશા, ખોલો સાચું ઝટ ફરી. ૪
સૌભાગ્યવંતી—ગુસ્સો ચડાવીને

માલીની છંદ.

સુષ્ણ સુખ મુજ માતા વાણિ મારી વિવેકી,
જઈ વરિ ભુમિ રાજા માયજી સત્ય નેકી;
દિગ વિજય અજીતા ત્રાણ ભાર્યા ભુપાળા,
વરિ વરિ લખ ફેરા માયજી મૂકય ચાળા. ૧

(આવાં દુષ્પદાયક કથન સાંભળતાંવાળ)

વસંત તિલકા છંદનો પ્રાણુ પ્રીય દોસ્તદાર પ્રતિપ્રીય છંદ.

માતૃશ્રી કાપિ કટતે કરી ક્રોધ કાય
દેવાજી નાર અધિકો મણિ બંધ રુદાય;
કોપી તનુજ ઉગરે જીવ દેય માર.
પુત્રી ભુલી ભુલિ કહી નમિ દે જીહાર, ૨
સૌભાગ્યવંતી—છોડે ન તોય કરપી મુજ ક્રોધિ માય.
સોજો ઉઠો જગપતી મુજ કુળી કાય;
પાપે સુણ્યો! રૂદનનો મુજ સોર કણ્ય,
આવી ચઢયા તરત તે યગ ઠોકી ધણ્ય. ૩

પ્રવેશ ૧ લો.

સ્થળ, રાજપુર ને તેની બાગોળ.

પાલ, રાજા, પ્રધાન, સૌભાગ્યવંતી, સ્વેતસિંહ, કમળશ્યા ને રૂક્મણી.

રાજા—

દોહરો.

- સુણજો સત્ય પ્રધાનજી, ખજી વાત છે જોજી;
ચિંતાતુર બાસે મને, માટે કરો વિવેક. ૧
- પેદજ આરૂઢ કિંકરો, વિધ વિધ રાગ મનુષ્ય;
ખખર કરો ઢોકે નહિ, તંજુ રહિ સંતુષ્ટ. ૨
- ચાલો આપણુ પુરમાં, હયો મુજ પત્ની સાથ;
લઘને પુર વચ્ચે થઈ, જવું ગામની ખાર. ૩
- (એમ કહીને પરવર્યા, પોંચ્યા એને મેલ;
હુંદરીને શાનો કરી, ખોલાવી ઝટ શેલ. ૪
- વેડાંગે લઈ હુંદરી, દોડ્યા તેણીવાર;
પુરની મધ્યે નીસરી, આવ્યા સૈન્યે ત્યાર.) ૫
- (એ વાત કમળશ્યાને માલુમ પડતાં રાજપુરના સ્વેતસિંહને)
કમળશ્યા—

(માલિની છદ્ધ.)

- સુણ શુભ જન રાજા વાણી મારો વિવેકી.
હરણ થયું હુલીતા મારિ રાજર્ષિ નેકી;
ઝટ ઝટ મુજ સાથી સૈન્યના જંગવાળા,
કટિ સમકટિ ખાંધો પેદજો અશ્વવાળા. ૧
- લઈ લઈ લઈ આવો શસ્ત્ર સાથી અમારા,
કટકુડ ફૂટિ, ભગ્ની લાવજો પ્રેમિસારા;
વળિ કુડ કટિવાળા માણસો આંહિ લાવો,
(૬) ખટ રસિ વતિ ખાંધી ખેપને ખેંચી લાવો,
સ્વેતસિંહ—ઢીલા રહો (એમ કહીને)

છાપો.

ક્યા મામત્રો રાય નામ છે એવું શું તે;

ફોજ સહિત આવેલ, સહિતજ ફોજધિ એતે;
 થી રીતે પેઠોજ, આપના ઘરની માહે;
 ખોલો સાચી વાત, કમળશા સઘળી આંહે;
 વળી વધુ છું છું ફરી ફરી, સાહી ક્યમ તુજ દીકરી.
 માટે કંઈક છે લાગતું, સાહી કરિને કીકરી.

કમળશા—

(ઇંદ્રવિજય છંદ)

પુત્રિ તણા ક્ય કણુ થકી વધુ સાંખ્ય પુરાનન રો, જહાં છે,
 ગાંડ પચાસ પચી પચસંતર ગજન રાજન પ્રોઢ તહાં છે;
 આમ વિવેકી ગણી દિકરી, નિકળી ગઈ ખદ્ધા નિવાસ જહાં છે,
 કૂકતિ દુઃખ નિવારણુ તે કરિ રાજનને વાર કોલ ગ્રહા છે. ૧
 તેજ રાજ્યએ આવી પુરમાં પેચી મારી પુત્રીનુ હરણુ કર્યું;

સ્વેતસિંહ—અમાં તે શુ? એ ની હતીને એ લઈ ગયો, માટે શોધ્યા,
 પંચાત કર્યા ચિવાય પરણાવો, નહી તો મારું ને તમારું બંનેનુ
 મરણુ થશે, કારણુ કે એ તો પૃથ્વીપતિ રાજધિ છે, માટે પરણાવો.
 કમળશા—હું રાજ્ય, એમ છે ! પણ અમારી આત્મજ સતીને કેમ
 અપાય?

સ્વેતસિંહ—ભાઈ, ઘેલા થયા છો કે શુ. આગળના જમાનામાં ધણીએ
 વેચની કન્યાઓ સતીને વરેલી છે, માટે કાંઈ ખાદ નથી.

કમળશા—ત્યારે તો અત્યારે પરણાવું; પણ જરા જમાવને મળી આવું.

સ્વેતસિંહ—સાલો હુ પણ આવું છું.

(બંને તૈયાર થયા છે ને અણતસિંહના તંબુએ જાય છે એ
 મને આવતા જોઈ અણતસિંહ ને સૌભાગ્યવંતી વાતો કરતાં
 બંધ પડી જાય છે, ને સૌભાગ્યવંતી ચક્ર નાંખી અંદર જના
 નખાનામાં જાય છે, એટલે સ્વેતસિંહ ને કમળશાહ પ્રવેશ કરે છે,
 એટલે અણતસિંહ આસન આપી ખેસારે છે. એટલે)

સ્વેતસિંહ—રાજ્ય, શુ! આ શેઠની કુંવરીનુ હરણુ કરવું આપને ઘરે?

અણતસિંહ—પણ જુઓ, એમાં અમારો કાંઈ વાંકુ છે? હું આવ્યો કે
 મને પરણાવી હોત, તો આવું બનવું અશક્ય હતું. ને હજી
 પરણાવાની મરજી હોય, તો કરારે લઈ જાઓ, એ આપત

હું કંઈ અટકાવ કરી શકતો નથી.

શ્વેતસિંહ—ત્યારે તો અમો લઈ જઈએ છીએ (એમ કહી સૌભાગ્યવંતી
ને લઈ કમળશા ઘરમાં પ્રવેશ કરે છે) એટલે.

રૂક્મણી—કોઈમાં.

છદ્રવજ્ઞ છંદ.

સૈભાગ્યવંતી વદવાણિ રંગા, ક્યાં ગૈ સટી વાદ વિવાદ વન્ના;
ગાંધર્વ વિવાહ કરી ઉમંગે, નાસી ગઈ તું કયમ રાત્ર સંગે. ૧
ખેલોજ ખાળી મદમાતી તાતી, વદો નહોં તો કર પણિપાતી;
ધ્યારી અતારે કરી કોઈ ફૂડો, શુભતીવતી હું કર પ્રાણ કુટો.

(એમ કહી ઉઠીને ધોલ મારવા જાય છે એવામાં.)

કમળશા—હાં હાં હાં !!! એમ તે થાય પ્રીયા? એણે તો નામ કાઢ્યું.

રૂક્મણી—(કોઈના આવેશમાં) નાતરે ગઈ તે કે ખીજી?

કમળશા—ધ્યારી, એવો લગામ વગરનો દેચાર કયમ કરે છું? એ તો
આપણા રાજા શ્વેતસિંહ, ને શ્વેતસિંહના રાજા અણ્ણતસિંહ, એ
ટલે કોઈથી જીતી ન શકાય, એવા દિગ વિજય પ્રોઢા રાજાની
પાત્રી થઈ છે.

રૂક્મણી—અરર! પ્રાણનાથ, એ શું બાપણ કહ્યું? આપણાથી તે સત્રીને
પુત્રી અપાય?

કમળશા—અટકા પડતા હશે! આપણી હજારો કન્યાઓ પુરાતન વખત
માં સત્રીઓને વરેલી એવું પુરાતન ગ્રંથોને સજ્જનોની કૈણી
ઉપરથી માલમ પડે છે, તો પછી શું?

રૂક્મણી—ત્યારે તો પરજાવો, પણ જરા એમનું રૂપ તો વર્ણવો?

કમળશા—

તોટક છંદ.

બહુ રૂપ અલૌકિક એ દિસતુ, મન મોહનિ મધ્ય હવું હમવું;
શિશુ શોભિત ભાનુ સમાન દિસે, શુભ અસંગ કેતકિ શિશુ વિષે. ૧
ગજરા જીવ જીવ સુકંઠ દિપે, સખ કાય અનંગયાં એપિ ઉઠે;
શિવનું અરચન કપાળ કહ્યું, તન રતન અવેરથી પુર ભાવું. ૨
અખના અણસારે કરે અટતે, મન મોહિત થાય અજે પડતે,
બહી અંપક તુલ્યજ કાય કિસે, નહિ ખાંપણ ખોડ લગાર દિસે.

મુખ પાન ખીડે મધુરે વચને, ભરપૂર રહે શુભતાન મને;
 અટ પેખત મન ન આશ્ચર્ય રહે, મન મોહિત થે છટવાનુ ચહે. ૪
 સ્થૂં શાણી વિવેકી શુણી તરણી, વદુતો વરવા તણી વાર ઘણી;
 સઘણું સુખ ધારિ શુણી દુહિતા, વિધ વિધ વિચારિ યજ્ઞ વનિતા. ૫
 રક્ષમણી—વાહ વાહ પ્રાણનાથ વાહ ! ! ! આપના ખોલવા ઉપરથીજ મા
 રા મનમાં એમની છાપી કોતરાઈ જાય છે તો પછી રૂપનુ તે શુ
 કહેવું!

કમળશા—એ રૂપ જોઈને તો તું મોહિત થઈને મૂછા ઢળે, ને પરજી પ-
 રજી થઈ રહે નકી તારે ગળે હાથ (એમ કહી ગળામાં હાથ નાં
 ખવા જાય છે. એટલે)

રક્ષમણી—ખજુ એવું શું ખોલો છો ! હીડો આપણે લગ્નનો સામાન
 તૈયાર કરવા માંડીએ એમ કહી તૈયાર કરે છે.

પ્રવેશ ૨ નો.

સ્થળ, કમળશાનુ ઘર.

પાત્ર, કમળશા, રક્ષમણી, સૌભાગ્યવંતી, કમળા, રૂપાળી, સ્વેતસિંહ,
 પ્રધાન ને ભુંગળ ભટ.

પ્રધાન—

છંદ્રવિજય છંદ.

રાજન મત્ત ગજેન્દ્ર વિષે ચઢે હર્ષ ધરી સસરા ઘર આન્યા,
 પૂર ખજું હરખાઈ ગયું શુણવાન વિવેકિ કુમાર ગણાયા;
 ખાજટ આવિ ઉભા ભુમિ રાજન સાસુની સાથે ડગે ડગ આન્યા,
 ચોરિ વિષે ચટકાં કરતાં વિધ રાગ ફટાણિ સુગીત ગવાયાં. ૧
 (પરજી ઉઠ્યા પછી ઘરમાં જઈ ગણપતિના સામા ખેસે છે)

માસિની છંદ.

ગણપતિ શુણ કર્તા પાસ જૈને કમાયા,
 ખુખ ખળ ભુગતીથી હાંસ કીતાખ લાયા;
 વળિ શુભ કત કીધું રાણી સાથે ગવાયા;
 (૫) શરધર જુથ જૈને પાંચ થાપા લગાયા.

હરીગીત છંદ.

કમળશા—સુણ પ્યારિ મારી આત્મજ કહુ છું તને કહ યિખ અરી,

કહ જતનો કેવોઝ કપાનો નરપતિ તારો પતી;

સૌ— (ઉમંગથી) છે જાત રજપુતપરાયનિ છે જાત સારી સુધની,

અજત અજત મિંહ છે ભૂમિરાય છે સૌ ભૂપતી. ૧

કમળશા (કોધના આવેશમાં રૂક્મણી પ્રત્યે બોલ્યા.)

(વૈશ્વદેવી છંદ.)

નિહાળું શું તું પ્રાણ એનો તજવો?

શા માટે એણે ખેલ ખોટો જમવો;

રૂક્મણી— થારો કુંડાં આ કાર્ય ધારી તમામો,

લગ્ન વીધીમાં પારમાનો જમાવો. ૧

માટે જવા દો ખેડશોના તમામો,

જાશે નાશી તો નાક જાશે પ્રધાનો;

કમળશા— કાણું મેં તારું આત્મજ કુંડ કામી,

મો ખોજો ખોજું ઠાંકણી મધ્ય નામી. ૨

સૌભાગ્યવંતી—

(લલિત છંદ.)

અરર નાથજી શુંજ હું કહું, રદ્ય માહરું પાપ્ય ચેં ગયું;

સુધડ મા પિતા વેરો રેયયાં, વચન ક્રોધમાં કુંડ તો કહ્યાં. ૧

સપ્તિ હતી સગી મારિ વાલિ જે, મશકરી કરે લાજ મૂકિ તે;

કમળશા કહે સુંણ કુંવરી, પરણવું નથી ગા તુ હુંમરી. ૨

વચન ના વદી હુંજ તે ઘડી, ઝટ રૂપાણિ આત્રી કેણુ ઉચરી;

૩૦-નિશ અહો વિષે ખૂખ જાપતી, ગાપ ચિત્રી કરી રોજ માગતી. ૩

વૂર મજો મને શોભિતો કળે, ઘર ધણી નહી ભૂપ ભૂ મળે;

પછિયિ શું થયું જાણતી નથી, નજરમાં હતું ભાખ્યુ શેહજી. ૪

સૌ-વળતિ તો ગઈ મેડિ ઉપરે, ચપન મેં કર્યું રાત્રિમે ખરે;

દિન બિજો થયો પાછળે કહ્યું, વરિ હું ત્યાં લગી એવું તો રહ્યું. ૫

હરણુ તો થયું મારૂં જે પળે, નગર છોડિને નાથી ગૈ ખરે;
ઝડપ માંદા તો વાત ચાલિ રે, પરણિ આપ તો કેજ સારિરે. ૬

રાજા—

સાદૃશ્ય વિકીરિત છંદ.

પ્યારી યૌવન મધ્ય રાગિન ખિલતો તે કાં સહ્યાં આ દુખો,
શા માટે સહિને રહી તુ પ્રતિધી ખોલો વધુ ઉતરો?
સૌન્ધ્યારા પ્રાણ પતિજ ભુગી ભરતા પત્ની સ્થિ ભૂ ભોગદા,
જાણો કૂ કથનોજ છત્ર પતિ હે છેદા શિરો મા પિતા. ૧
(એવાં દઃખદાયક કથન સાંભળતાં વાંતજ રાજપિ ક્રોધ કરીને શેઠ
ને શેઠાણીને દોર કરવા દોડે છે, એટલામાં રાજ ઘડીથી આવતા પ્ર-
ધાન સામે મળે છે, ને)

પ્રધાન—(આશ્ચર્ય પામીને)

વસંત તિલકા છંદ.

રાજપિ આજ અધુના કયમ કોપિયો છું!
રાજા અચત-જન્યા નરો જગતનાં પ્રતિ ત્રાણ હું હું;
મેદીની સર્વ જનને સુખ આપનારો,
કોટી જનો જગતના દુખ કાપનારો. ૨
સંહાર માટ કરતું ધરડા પ્રધાન,
પોંચાડ્ય યુગ્મ જનને પરલોક ધામ;
જે કોઈ સામુ ઉચરે કરી ક્રોધ ક્રો,
મારીજ શસ્ત્ર કરથી કરય પ્રાણુ છૂટે. ૩
સત્યસાગર—છે વુર્જટી પ્રતિ અહોનિશ પાળા,
લિશૂળ લૈ લિલવમાં કુડ માનારા;
માટે કહું છું ન કરો સત માની મારૂં,
કત્યો કરો શુભ, થશે સિધ ધાયુ તારૂં. ૪
સ્પૃહા અમારિ ખડુધા જન તો થયાથી,
નૃથંસ કામ અટકી ગયુ લોક ત્રાસી;

પડ્યાજ હોત ધરણી ઉપર ઉઠાંથી,
શાંતી થઈજ નહિ તો પુર થાત ખાંથી.

પ્રધાન—

(ઇંદ્રવિજય છંદ)

રાજન હોયન કાલ હતાં ગયુ રકતપાણું નમ્રતાનિજ માયે,
રાજન રાજન જોડ મળી વણિકે વણિકો મળિ શેઠ સુ વાદે;
આવિ સભા મહિ રાજન શેઠ નમી શિશ નામિ સ્થળે નિજ ખેઠા,
રાય પછી અટ ઊઠિ તમામ ઘટે ત્યમ ખક્ષિશ શાલ સુ ભેઠ્યા. ૧
(પછી સભા દરખાસ્ત થઈ, એટલે રાજા સૌભાગ્યવંતીને આપુ સૈ-
ન્ય ધર તરફ સંચરવાને તૈયાર થયું.)

પ્રવેશ ૪ થો.

સ્થળ, રસ્તા ને અજીતસિંહનું મંદીર.

યાત્ર, રાજા, સૌભાગ્યવંતી ને પ્રધાન.

પ્રધાન—

ઈંદ્રવિજય છંદ.

નામ પરે સુ નરેંદ્ર ચડી નિજ રાગિન રેપાળિ ગળે અટ લીધી;
રાજન રાણિ વડે ગજ ખેશિ ગયાં અટ ઘૂહ હવું નિજ રિક્તી;
ચાતક કોકિલ માર મનોહર વેણુ સુણી મન માલતિ ગોરી,
એમ થતાં ગજથી ઉતર્યાં ધર આગળ કાકિ દિઠી રૂપ ભોરી.
જવાહર માતિયિ થાળ ભરી નર નારિનિ પાસ ડગે ડગ આવી,
હસ્ત ઉચા શિશ સુધી કરી જુગ દંપતિને ધર લીધ વધાવી;
(એક દિવશે) મંદિર મધ્ય હતાં ભૂપ ભામનિ રાજન ચક્ષુધિ આંસુ પ્રવાહી,
નીરજતાં યુવતી અટ ખોલિ વદો સહુ રાજન વાત વિશાળી.

રાજા—

લલિત છંદ.

અરર નારિ હું શું કરું હવે, મરણ માહરું થાય આ ભવે.

- હરણિનો મને શાપ થીર છે. હવિત જોડ ત. કર્મ ચીરસે. ૧
 હેદર તાહરે પુત્ર જે થશે, કરમ હીણુ તે મારી નાંખશે;
 સરવ રાજને પાટ દામરે, સરવ લેખને ખાખિ સૌ કરે. ૨
 અરર શું થશે પ્યારિ મારિ રે, જઘથ અણ્ય મધ્યે હુ નારિરે;
 સરવ લોક તો માર મારસે, અરર શું થશે પ્યારિ નારરે. ૩
 સૌ—પ્રીય પ્રાણનાથ, એ ખાખતમાં અકળાવાતુ કામ નથી. આપ
 દેવની આરાધના ના કરી શાપ નિવારણુ કરો, કે સુખ શાન્તિ-
 ને આનંદ નિપજે.

રાગ—

સાર્દૂલ વિક્રીડિત છંદ.

- ભાર્યા પ્યારિ પુષ્પે ભરી, કરમની રેખા હતી મારિ જો,
 સંજોગે મુજને મળી તુ સજની સાંઝે થયું પ્યારિ તો;
 શી રીતે તરણી નિવારણ કરું શાપો થયેલા મને,
 પામીએ સુખ પ્રોઢજી વિત લગી મીથ્યા કરી શાપને. ૧
 સૌ—ધારી ધૈર્ય ધાણુજ રાજ ધરણી કંથા સુરા માહરા.
 નંદી સ્વાર ભુપાળ હાથ યુગના તેની કરો પ્રાર્થના;
 પુન્યે પાપ ખસેજ હે જગ ધણિ દાળીદ્ર દુઃખો કુડાં,
 વ્યાધી પ્રોઢ અનેક કપ રારવે જશો સિંધુમાં ભૂડાં. ૨

છંદ્રવિજય છંદ.

- ધુર્જટિના ધજ મંત્ર તમામ કરો દિલ દે મનમાં ઝટ ગોખી,
 વજ કછોટ કટિ સમ ખાંધી ધરો જપ રૂદ્ર તણા ધધ જોગી;
 હસ્ત વિષે સુભ માળ ગ્રહી જણસો લુગડાં તજજો મટિ ભોગી,
 માસ છ થાય થશે પરશન ન થાય વિષેશ ધરો રૂપ જોગી. ૧
 (એટલામાં પ્રધાનજી સત્યસાગર પ્રવેશ કરે છે એટલે)

રાગ—

ભુજંગી છંદ.

- રહેલા ગુણો પ્રોઢ જેમાં ધાણું રે, વઢો આપ એવા દિવાનો વિવેકે;
 કરો આપ સર્વે સુણી સદ્ય કણે. વિધી આપ ડો,ને વણી કાન્તિ વણે. ૧

પ્ર૦-સુણા પ્રૌઢ રાજા કહું કત્ય કેવાં, ધરો ધ્યાનમાં ખૂબ આનંદ જેવાં;
વિધી હું કહું છું ભલા હોમ જેવી, કરો આપ પુણ રૂપિ પ્રૌઢ જેવી.
દોહરો.

અજીતસિંહ—જીર ચાણા શેડજી, ધાય પ્રસંન ન ધણ;
તો મારે ઉપાય શો, કરવો હે ધાર્મિક. ૧

પ્રધાન—

ઇંદ્રવિજય છંદ.

દૃષ્ટ વડા દિન રાત્રિ વિષે સત્ વાદિ સુરા પર રોષ ન આણે,
ભાવ થકી તપ તપ કરો પરસંન થઈ ભગતી જર જાણે;
કેંક રૂપિ ભગતી ક્ષણથી પરલોક વિષે જઈને સુખ માણે,
માટે કહું તપ તપ કરો પરસંન થઈ ભગતી ક્ષણ આણે. ૧

(માટે તમારા અમુલ્ય ચણુગારને કિંમતી હુગડાં સજવા માંડો,
કે પુરમાં વરધોડો ફેરવી ફેરે જઈએ.

રાજા—હું તો તૈયાર છું, પણ લોકોને વેહેમ આવશે, કે રાજાજી કયાં
જતા હશે, માટે આખા ગામના ને આખા રાજના સરવે લો-
કોને ને રાજાઓને જા. ન. (૧૨૨૭) થી જાહેર કરો કે,
રાજા છત્રપતિ છ માસ તપ આદરવા ફેરે જવાના છે માટે છ
માસ સુધી રાજાનો સર્વે અધિકાર પ્રધાનજી સત્યસાગરને સાંપ-
વામાં આવેલો છે, માટે સર્વે એમનો હુકમ માનવો એજ.

છત્રપતિ અજીતસિંહ સહી.

પ્રવેશ ચ મો.

સ્થળ, વૃષભદ્રજનું દેવળ ને અજીતસિંહનું મંદીર.

પાત્ર, અજીતસિંહ, સત્યસાગર. શીવ, સત્યદેવિ, હાંડીફોડ,

સૌભાગ્યવાંતી ને લોકો.

પ્રધાન—

સૈય્યા એકત્રીસા.

દુખમય વનહી તુલ્ય દવાનળ, શાપ નિવારણ કરવા કાળ;
કસરત દોટી નાગ કરેલા ઉપર ખેડા પ્રોઢા રાજ;
પુરમાં પોંચ્યા ખાંચે ખાંચે રથ્યા ને રસ્તાની માંચ,
હસતુ મોંદુ પાન ખીડીથી જોઇ વિચારે સૌકો ત્યાંચ. ૧

લોકો—(મનમાં) રાજાજી તો રાજ તજીને જાય શું કરવા રૂદ્રે આજ.
જોવાને ચાલો ન જૈએ એમ કહીને આવ્યા સાજ;

૫૦—ભાગોજી રાજાજી આવ્યા લાખ કરોડો કોટી લોક,
લોકોનાં તો જીવ મળ્યાં ત જાણ્યે પ્રોઢો છપન ભોગ ૨
અખડે ન જો વચમાં પડાયો તો તો તેના લાગે ભોગ,
ચગદાતાં જો પ્રાણુ ખચે તો ઐસધ દે ત્યાં લઇ લે લોક;
રાજાજી રૂદ્રે ઉતરીયા ઉતાર્યો જામો સુરવાલ,

રંડિલ મેનાકારી જાણુસો હીરા મોતી કુંડળ આલ. ૩
ખીજાં ત્યાં કીમતી આભૂષણુ ઉતાર્યાં ધારીને ંહાંલ,
સૈન્ય પ્રધાનો પ્રોઢા શેડો પાછા વળ્યા કરિને ન્યાલ;
રાણી રૂડી પાછી વાળી ખેડા ધ્યાન ધરીને ધુન્ય,
રાજાજીનું રૂપ કંટાણુ જાણ્યે પ્રોઢા ખેડા મુન્ય. ૪

ચક્ષુને તો કરીને કપ્પજે કાને પુમડાં ધાલી ત્યાંચ,
ધુરજટિનો ધજ મંત્ર ભણીને મણકો મૂકે માળા માંચ;
એ રીતે તો ધ્યાન ધર્યું ત્યાં માસ થયા ખે દુ જ્યાં ચાર,
ઉપર દાડા સાઠ થયા કે આવ્યા ભોળા નંદી સ્વાર,

શીવ—ભાગો રાજા ભામો રાજા મન વિચારી મરજી માય;
આજે કાલે તીથિ પુરાણુ ખોદ્યું પાછું નહીં ફરાય,
માટે નક્કી મા પત્ની ને પંડિત જોશી મંત્રી ભૂપ. ૫
જ્યારે ત્યારે કુરસઠ આવે પૂછી આવો જ્ઞાની નૃપ,

રાજા—અહો! ભોળાનાળ, આપ જ્યારે આટલી ખધી હેમ નજરથી
મારા ઉપર હેત રાખો છો, તો પછી મારે થી ખામી છો માટે
આપ જે આપશો, તે મારા ક્ષાયદાનુંજ હશે; માટે આપનું ક-
હેણુ માયા ઉપર.

મહાદેવજી—જા, તારી ધારેલી કામના સિદ્ધ થજે.

અજીતસિંહ—વારૂ મહારાજ, આપની આજ્ઞામાં રહી આપનું વચન ગ્રહણ કરું છું (એમ કહી પગે પડે છે.)

(એટલે મહાદેવજી અલોપ થઈ જાય છે.) એટલે

રાજા—અમે સિમ્હ રાજ પ્રધાન સત્યસાગરને ઝડપટ ખખર આપ, કે રાજાને ઇષ્ટદેવ પ્રમંત થયા, માટે એમને છ માસ ઉપર જે ડોળધો રૂપે પોહોચાડયા હતા, તે ડોળધી પાછા ઘેર લાવવાને તૈયારી કરો.
(ત્યાં પ્રધાન હજુરમાં હાજર નહી હોવાથી.)

હાંડીફોડ— (જુલણા છંદ.)

નગરમાં પોંચિયો રાજ સિપાઈને કર્ણ સુણાવિયું રાય રાણી,
રાજ રક્ષા થઈ શાપ પીડા ગઈ માટ તેડી લહે રાય રાણી;
તર્ક કેણી સુંણિ રાય રાણી ખણી રાજ માતા ભણી ઉભી માલી,
સૌ—માત જય તો થયો સર્વ ભય તો ગયો માવદી શું થયું મારી વાલી. ૧
શાપ પિડા ગઈ રાજ રક્ષા થઈ ધુરજટી મંત્રિયો માડિ મારી,
પ્રૌઢ પાપો ગયાં રોજ સુખિયા થયાં દીન નિથ જાણ આનંદકારી;
માગીયું આપ પુત્રે ઘણા હર્ષમાં આપ સિપાઈની સાથ કા,ળ્યું,
નાગ ઘોડા ભલા મંત્રિ મુજ રંગલા સૈન્યની સાથ હું ઝૂક આવું. ૨
(એટલામાં દશ વાગ્યા એટલે પ્રધાન હજુરમાં હાજર થયા.)

સત્યદેવિ—અરે! દાશી, જા, પ્રધાનને તેડી આવ?

દાશી—આજ્ઞા માતાજી. (એમ કહીને જાય છે. ને હજુરમાં પ્રવેશ કરી) પ્રધાનજી, રાજ માતા ખોલાવે છે.

પ્રધાન—ચાલો, (એમ કહીને સાથે સાથે આવે છે.)

સત્યદેવિ— દોહરો.

વિદ્યા જ્ઞાન વિવેકથી, આપ પૂર પોંચેલ;
સત્ વાદીને સૂરે છો, પોથી રાજ ભણેલ. ૧
ખીજ પ્રૌઢી વાત છે, સૌમાં શાણી સૂર;
ધુર જટીના ધજ મંત્રથી, શાપ થયો ચક્રસૂર. ૨
(મહાદેવ છંદ.)

ત્રીજી વળિ વિવેકી વાત અહીંતની ભગુલી,
દમ રમનામ સાથ રચ્ય હાથી તોરી;
લઈ લોક સાથ આવો રાગ છત્રિસ રાગી.

એક દમ સાજ આવો કલ્પ કૂડ ભાગી. ૧

પ્રધાન—અમે તો તૈયાર છીએ. એમ કહીને જાવક નંબર (૧૭૦૭)
થી ગામમાં જાહેર કર્યું કે રાજા છત્રપતિ રૂદ્રે તપ કરી રહ્યા છે
માટે ઘેરે તોડી લાવવાના છે માટે હમણાં ખાર વાગતા પહેલાં ગા-
મની ભાગોળે સર્વેએ આવી એકઠા થવું એજ આવણું સુદી
(૧૫)ને શોભવાર.

પ્રધાન સત્યસાગર સહી.

આ હાસ્ય કારક જાહેર ખખર સાંભળતાં વાંતજ સર્વેની આંખ-
માંથી હાસ્યના અશ્રુ પ્રવાહ ચાલવા માંડે છે ને સર્વેનાં ટોળાં ભા-
ગોળે એકઠાં થવા લાગે છે. છેવટે પ્રધાન, સત્યદેવિ, સૌભાગ્યવંતી-
ને આશુ સૈન્ય પ્રવેશ કરે છે. ને સૌ રાજાની આસપાસ ખેસે છે,
પણ સૌભાગ્યવંતી મલાજમાં રહી વેગળી ઉભી રહે છે. એટલે
રાજા—ધ્યારી, આ વખતે મલાજે રાખવાની જરૂર નથી, આજે સુખ
શાન્તિને આનંદનો દિવસ છે માટે આવો, આ હાથી ઉપર પધારો.

સૌ—પ્રાણ નાથ, હું તો તૈયાર છું, (એમ કહી નાગ ઉપર ખેસે છે.)
પછી વાજતે ગાજતે પુરમાં પ્રવેશ કરે છે, ભાટ બ્રાહ્મણોને ના-
ણાં પરખાવે છે રૈયતને સુખ શાન્તિ ને આનંદથી લીન કરી
નાંખે છે. પશુઓને ઘાસ પુજો વિગરે આપે છે, પક્ષીઓને વારતે
પરવડીયો દાણાથી ભરપુર કરે છે. પાણીનાં કુંડાં ભરાવે છે. તથી કરી
આખા રાજમાં ને પશુ પક્ષીઓનાં ટોળામાં અજીતસિંહની જ-
યનાં નિશાન ફરકી રહે છે ને સઘળાંના મુખાર્પિદમાંથી અજીત-
સિંહની જય જય એ શબ્દ ઉચ્ચાર થઈ રહે છે, તથી રાજા
રાણીનું મન હરખાય છે. એમ કરતાં કરતાં પુરા નવ માસે દીન
પ્રતિપાળ દિગવિજય નરેન્દ્રની સારા ભાગ્યવાળી સૌભાગ્યવંતીને
પુત્ર પ્રસવ થાય છે, ને પછી બનેની જીંદગી સુખશાન્તિ ને
આનંદમાં જાય છે.

વિયુપત્ની વિજયનાટકના આદ્યથી થએલા પ્રાહરિકા.

૧૦	રા૦રા૦ દેશાઈ ખેડેબરદાસ વિહારીદાસ	નડીઆદ.
૧૦	રા૦રા૦ લીપાઠી મનસુખરામ સુર્યરામ	મુંબઈ
૫	રા૦રા૦ દવે રણુછોડભાઈ ઉદયરામ	મુંબઈ
૧	રા૦રા૦ દલપરામ વિકુલદાસ ધ'૦ સ્કુ૦ માસ્તર સાહેબ	નડીઆદ
૧	રા૦રા૦ રસ્તમજી ધનજીભાઈ ધ'૦ સ્કુ૦ માસ્તર સાહેબ	"
૧	રા૦રા૦ રામસંગ દેવિસંગ દાકતર સાહેબ	"
૧	રા૦રા૦ આચારામ મોતીરામ તા૦ સ્કુ૦ માસ્તર સાહેબ	"
૧	રા૦રા૦ પ્રાણજીવંદાસ પ્રભુદાસ શેકરેટરી સાહેબ	"
૧૦	રા૦રા૦ ભાઈચંદ ગાવરધનદાસ	"
૧	રા૦રા૦ ઇશ્વરલાલ વંદ્રાવંદાસ ધ'૦ સ્કુ૦ માસ્તર સાહેબ	નડીઆદ
૧	રા૦રા૦ વંદ્રાવનદાસ ગીરધરદાસ	"
૧	રા૦રા૦ પટેલ ઝવેરભાઈ ગરખદાસ	"
૧	રા૦ રા૦ અરેરીશંકર મયાશંકર	"
૧	રા૦ રા૦ દેસાઈ નરસીભાઈ રણુછોડભાઈ	નડીઆદ
૧	રા૦ રા૦ દેસાઈ મોતીભાઈ ઘાભાઈ	"
૧૦૦	રા૦ મોતીભાઈ થીવાભાઈ ધ'૦ સ્કુ૦ સ્કોલર	"
૭	રા૦ દેસાઈ ચતુરભાઈ ભલાભાઈ	"
૧	રા૦ દેસાઈ મગનભાઈ સામળદાસ	"
૧	રા૦ યાસ્ત્રી નાનાલાલ ગંગાશંકર	"
૧	રા૦ પરીસ સુનીલાલ છોટાલાલ	ભરૂચ
૫૦	રા૦ મગનલાલ મોતીલાલ	નડીઆદ
૧૦	રા૦ પટવા છગનલાલ છોટાલાલ	"
૫	રા૦ દેશાઈ કાચીભાઈ નાથાભાઈ	"
૫	રા૦ દાકર મણિલાલ ઉમેદરાય	સુરત
૨	રા૦ હેમરાજભાઈ હાથીભાઈ	પાલજુપુર
૨	રા૦ થા૦ ગદ્દાભાઈ છગનલાલ ધ'૦ સ્કુ૦ સ્કોલર	નડીઆદ
૫	રા૦ દેશાઈ મીઠાભાઈ વલ્લભભાઈ	"
	રા૦રા૦ વિહારીદાસ	"

૨	૨૧૦ દેશાઈ ઉમેદભાઈ કાચીભાઈ	"
૨	૨૧૭ પટેલ નરસોદાસ લલુભાઈ	સોજવા
૨	૨૧૦ મોતીભાઈ લલુભાઈ તાં ૦ સ્કુ ૦ આં ૦ માસ્તર	નડીઆદ
૧	૨૧૦ બાપાલાલ અંબાશંકર	અમદાવાદ
૧	૨૧૦ પટેલ મનોરભાઈ ત્રીકમદાસ	આંકલાવ
૧	૨૧૦ પટેલ લલુભાઈ નાયાભાઈ	"
૨	૨૧૦ તલાટી રમણલાલ દામોદરદાસ સ્કોલર	અમદાવાદ
૨	૨૧૦ પટેલ જીભાઈ નાનાભાઈ	નડીઆદ
૧	૨૧૦ પટેલ સામળભાઈ ગોવિંદભાઈ	"
૧	૨૧૦ ચોકશી નારણલાલ હીરાચંદ	"
	નડીઆદ ઇંગ્લીશ સ્કુલના સ્કોલરે.	
૧	૨૧૦ દેશાઈ ગોવિંદભાઈ હાથીભાઈ	નડીઆદ
૧	૨૧૦ પટેલ અશ્વત્થાલ લીમોવંનદાસ	ઉમરેઠ
૧	૨૧૭ બક્ષી મજબુબજી સુનીલાલ	દેવગઢ
૧	૨૧૦ તલાટી સુનીલાલ ગીરધરદાસ	નડીઆદ
૧	૨૧૦ પટેલ છોટાલાલ કાચીભાઈ	"
૧	૨૧૦ નાગર કનૈઆલાલ અનંતરાય	પેટલાદ
૧	૨૧૦ પટેલ ભુલાભાઈ ગોપાળદાસ	ધામણા
૧	૨૧૦ પટેલ છગનલાલ ચીકીદાસ	ખેડા.
૧	૨૧૦ લાલચંકર પરમાનંદદાસ	સુરત
૧	૨૧૦ પરીક્ષ મનસુખભાઈ પુરશોતંભદાસ	નડીઆદ
૧	૨૧૦ નાગરદાસ હરગોવિંદાસ	ખેડા
૧	૨૧૦ પરીક્ષ બાપુજી હરીવલ્લભદાસ	નડીઆદ
૧	૨૧૦ ભટ્ટ મંજારામ મયારામ	ઉમરેઠ
૧	૨૧૦ વ્યાસ ચંદુલાલ નાનાલાલ	અમદાવાદ
૧	૨૧૦ ચાહ રીવલાલ લલુભાઈ	સરભાણુ
૧	૨૧૦ પાલકર બાપુસાહેબ આણસાહેબ	કપડવાણુજી
૧	૨૧૦ પાડક વીઠલદાસ મોતીભાઈ	મેહુમદાવાદ
૧	૨૧૦ ચાહ હીરાલાલ કાળીદાસ	ખેડા
૧	૨૧૦ દેશાઈ સુનીલાલ મમનલાલ	

૧	૨૧૦ પટેલ રાવજીભાઈ ભાઈભાલભાઈ	ધરમજી
૧	૨૧૦ મેહેતા નવનીદરાય નારણરાય	નડીઆદ
૧	૨૧૦ ખારોટ રણજીડભાઈ ખડેરજીભાઈ	"
૧	૨૧૦ પટેલ રામભાઈ નરસીભાઈ	ગોહવા
૧	૨૧૦ માણિકલાલ મનસુખગમ	મેઝાણા
૧	૨૧૦ ઠાકર મણિલાલ હરીલાલ	નડીઆદ
૧	૨૧૦ દેસાઈ પુરસોતમદાસ સામળદાસ	નડીઆદ
૧	૨૧૦ પટેલ રાવજીભાઈ મોતીભાઈ	સોજવા
૧	૨૧૦ પટેલ મુળજીભાઈ પ્રભુદાસ	ધરમજી
૧	૨૧૦ મેહેતા શંકરલાલ કેચવલાલ	નડીઆદ
૧	૨૧૦ પટેલ સામળભાઈ લલુભાઈ	"
૧	૨૧૦ ચાહ ડલુભાઈ હરગોવિંદદાસ	"
૧	૨૧૦ મનસુખભાઈ મગનલાલ	"
૧	૨૧૦ પરીક્ષ ખાપુલાલ જેઠાલાલ	"
૧	૨૧૦ લીપાઠી લાલચંકર હરજીવંદદાસ	ગોળકા
૧	૨૧૦ પરીક્ષ શીવલાલ નરસીદાસ	નડીઆદ
૧	૨૧૦ ચોકથી નાથાભાઈ દામોદરદાસ	"
૧	૨૧૦ શેઠ માણિકજી પેસ્તનજી	"
૧	૨૧૦ મેહેતા માધવલાલ નારણજી	"
૧	૨૧૦ ચાહ ડલુભાઈ ગોકળદાસ	"
૧	૨૧૦ દેસાઈ દેસાઈભાઈ જેયંગભાઈ	"
૧	૨૧૦ પટેલ સામળભાઈ વલ્લભભાઈ	"
૧	૨૧૦ દેસાઈ ભીખાભાઈ દાદાભાઈ	"
૧	૨૧૦ પટેલ લાલભાઈ ઘાભાઈ	"
૧	૨૧૦ ચાહ ડાહ્યાભાઈ હરગોવિંદદાસ	ખેડા
૧	૨૧૦ ચાહ ડાહ્યાભાઈ કૃતેશચંદ	"
૧	૨૧૦ દોશી દામોદરદાસ નાથજી	સાવલી
૧	૨૧૦ પટેલ જીવાભાઈ ભાઈખાભાઈ	કરમસદ
૧	૨૧૦ પટેલ જેઠાભાઈ ભાઈખાભાઈ	"
	- મેહેતા ભોળાનાથ રામનારાયણ	નડીઆદ

૧	ગ૦ અમ્મદ હુસેન મીરસાહેબ		
૧	ગ૦ બટ હનીલાલ ત્રીભોવંનદાસ		વીસનગર
૧	ગ૦ ગાંધી ચુનીલાલ ખુશાલદાસ		નડીઆદ
૧	રા૦ દો૦ મોહનલાલ ગજમેદાસ		"
૧	ગ૦ પટેલ દત્તભાઈ લલુભાઈ	આ૦ મારતર	નડીઆદ
૧	ગ૦ પટેલ ભાઈલાલ ભીખાભાઈ	"	"
૧	રા૦ પટેલ વેહેરીભાઈ ગમદાસ	"	"
૧	ગ૦ પટેલ ઉમેદભાઈ ખુશાલદાસ	સ્કોલર	"
૧	રા૦ પટેલ સામળભાઈ ધનજીભાઈ	"	"
૧	રા૦ પટેલ રેવાંદાસ મકનદાસ	"	"
૧	ગ૦ પટેલ મોતીભાઈ વહાલદાસ	"	"
૧	રા૦ પટેલ મંગળભાઈ વેણીભાઈ	"	"
૧	ગ૦ પટેલ રણછોડભાઈ મીઠાભાઈ	"	"
૧	ગ૦ દેશાઈ લલુભાઈ મયુરભાઈ	"	"
૧	રા૦ પંડ્યા નાથાભાઈ આપુજી		"
૧	રા૦ ખે૦ પ્રા૦ મજીલાલ રેવાથંકર.	"	"
૧	રા૦ ખે૦ પ્રા૦ નર્મદાથંકર રેવાથંકર,		"
૧	રા૦ તલાટી અમ્રતલાલ વજલાલ	સ્કોલર	"

સચના.

આ નાટક નીચે લખેલે હેઠાણેથી રોકડી કિંમતે મળશે. ટપાલ ખર્ચ ભેથું. નાટપેટ કાગળ સંગરવામાં નહીં આવે.

નડીયાદમાં } કર્તા પાસેથી.
રા૦ રા૦ ભાઈચંદ ગોવર્ધન પાસેથી,

ખેડામાં— ગ૦ પટેલ રણછોડભાઈ મીઠીદાસ પાસેથી
ભાવનગરમાં— ગ૦ ગ૦ પરીક્ષ ચુનીલાલ છોટાલાલ પાસેથી
કમરેડો— રા૦ શેલટ રામચંદ્ર આપુજી પાસેથી.

ચંચ દર્તા.

દેશાઈ. જઠાભાઈ ગોવિંદભાઈ.

મુ૦ નડીઆદ.

ભલે દરેણું.

(હરીગીત કંઠ.)

પોતા જનો ખમર ખની ઝટ ગર્વમાં જાણી-જાણી,
જેવડિ સમજી કંઈ દોરવ દેખને ગર્વી ગયા;
કમર કરી ખૂબ દોષ કરતા યીન સારી અંબરી,
જોવા ગયા ઝટ જાય છે જારી હજારો લખપતી. ૧
મારક મરી બહુ ગર્વમાં જારી પડે, જે સાક્ષતા,
પુછનાને પ્રેમ ખની ઉચ્ચાર એક ન આજતા;
જગદારને મજનો ગણી અવ માલસા મદધી અતી,
જોવા ગયા ઝટ જાય છે જારી હજારો લખપતી. ૨
જગદાર સુવેલી જગદિષાં તકતા નિહાળે તોરમાં,
જમનજામુ પ્રકી એપતી મુઠને મરીડે રે કુમાં;
ચાનન ખળે જાવ છાંદિ ફરતા ગર્વથી સંક્રમણતી,
જોવા ગયા ઝટ જાય છે જારી હજારો લખપતી. ૩
જાદુ માનથી રજકારનાને મજનના માને કરી,
પર દંપતી પાડે જાણી ગિદ્દી તણા પ્રાણિ બળવતી;
જોવા હરાગે રાજસ જન જે ગર્વમાં જાણી નતી,
જોવા ગયા ઝટ જાય છે જારી હજારો લખપતી. ૪
પર જાગીશ, પોતા લંબા કિંકર અને મનુષ્ય ખડા,
શરતે જતા દેને આદર્શને શિલ મતાડે મદ જગદાર;
કુલ શૌર કાઢી મદ લંબા પવનજુ જાદને ગર્વમાં,
પોતા જુ જીતમાં જાકિ ગદગી મળિ જવાનો ગર્વમાં. ૫
માટે જુ પાપર પ્રાણિયા શિલ ગર્વમાં જાકી રહે.
શિલ જાકના પજ્જ યોકમાં શાણા ખનાને મદ રહે
કાપા તલ્લો કરિ કાંઝને મદ માતિ કાપા પરજી
કે હાથ હાથ ફૂગ પરી હંસર હલુરે જે કર. ૬
દોહરો.

મલે જાએ ગેડિયા, મય ગોડી ઘરધાડ;

અંબલિ ઘાડા ગેડિયા, મયથી મર્વી ધાડ

